

MUSIQA BADIY GRAFIKA VA MEHNAT TA'LIMI FAKULTENI

5142000- MEHNAT TA'LIMI YUNALISHI

KASBIY TA'LIMNI O'QITISH METODIKASI KAFEDRASI

**«Mehnat ta'limi darslarida innovatsion
texnologiyalardan foydalanish uslublari»**

Bajardi:

Axadov Dilshod Abdurauf o'g'li

Ilmiy rahbar:

o'qit .A. Nuriddinov

Samarqand - 2015

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI SAMARQAND
DAVLAT UNIVERSITETI**

MUSIQA, BADIY GRAFIKA VA MEHNAT TA‘LIMI FAKULTETI

KASBIY TA‘LIMNI O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI

5142000- MEHNAT TA‘LIMI YO‘NALISHI

**Mehnat ta‘limi darslarida innovatsion texnologiyalardan
foydalanish uslublari.**

MALAKAVIY BITIRUV ISHI

Bajaruvchi: Axadov Dilshod Abdurauf o‘g‘li

Ilmiy rahbar: o‘qit. Nuriddinov Asliddin

**Malakaviy bitiruv ishi Kasbiy ta‘limni o‘qitish metodikasi kafedrasida
bajarildi. Kafedraning _____ yil _____ maydagi majlisida muhokoma qilindi va
himoyaga tavsiya etildi (bayonnoma № _____)**

Kafedra mudiri: _____ dots. B.Muranov

**Malakaviy bitiruv ishi YADAK ning _____ yil _____ iyundagi majlisida himoya
qilindi va _____ foizga baholandi (boyonnoma № _____).**

YADAK raisi:

A‘zolari:

Samarqand-2015

Samarqand davlat universiteti musiqa badiiy grafika va mehnat ta'limi fakulteti
«Kasbiy ta'limni o'qitish metodikasi» kafedrasida majlisining
-bayonnomasidan

KO'CHIRMA

2015 yil

Qatnashdilar: Kafedra azolari 7 nafar.
Majlis raisi: dots. B.Muranov
Kotib: o'qit. A.Raximov

KUN TARTIBI:

Kasbiy ta'limni o'qitish metodikasi kafedrasida 2014-2015 o'quv yilida bajarilgan malakaviy bitiruv ishlarining dastlabki himoyasi va ularni himoyaga tavsiya etish haqida.

ESHITILDI: 2014-2015 o'quv yilida bajarilgan malakaviy bitiruv ishlari bilan majlis ahlini kafedra mudiri dots. B.Muranov tanishtirdi va quydagilarni bayon qildi:

2014-2015 o'quv yilida 5142000- Mehnat ta'limi yo'nalishining bitiruvchi kurs talabasi Axadov Dilshod Abdurauf o'g'li «Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari» mavzusida bitiruv malakaviy ishini yozdi. Ilmiy rahbar o'qit.A. Nuriddinov Talaba ushbu mavzu bo'yicha yozgan ishini kafedraga taqdim etgan. Ish yuzasidan ilmiy rahbarning ijobiy mulohazalari ham bor. Shuning uchun so'zni bitiruvchi Axadov Dilshod Abdurauf o'g'liga bersak. U malakaviy bitiruv ishining mazmuni bilan tanishtirsa.

Axadov Dilshod Abdurauf ugli malakaviy bitiruv ishining mazmun-mohiyati haqida gapirib, mavzuning dolzarbligi, o'rganilish darajasi, ilmiy va amaliy ahamiyati, amalga oshirilgan ishlar haqida gapirdi.

Shundan so'ng talabaga katta o'qituvchi U.Utanov ukit A. Raximovlar savollar berishdi. Savollarga Axadov Dilshod Abdurauf o'g'li javob berdi.

Axadov Dilshod Abdurauf o'g'lining chiqishi, savol-javoblardan so'ng mazkur malakaviy bitiruv ishi YADAK ga himoyaga tavsiya etish haqida fikr-mulohazalar bildirdi.

QAROR QILINDI:

1. 5142000- Mehnat ta'limi yo'nalishi bitiruvchi kurs talabasi Axadov Dilshod Abdurauf o'g'lining «Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari» mavzusidagi malakaviy bitiruv ishi talabga javob beradi deb hisoblansin va u YADAK ga himoyaga tavsiya etilsin.
2. Axadov Dilshod Abdurauf uglining ushbu malakaviy bitiruv ishiga SamDU Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida mudiri p.f.n.dots. Doniyev B.B . taqrizchi etib belgilansin.
3. Kasbiy ta'limni o'qitish metodikasi kafedrasining ushbu qarorini tasdiqlash fakultet dekanatidan so'ralsin.

Majlis raisi:
Kotib:

dots. B.Muranov
A.Raximov

A.Navoiy nomidagi SamDU Musiqa, badiiy grafika va mehnat ta'limi fakulteti
«Mehnat ta'limi» yo'nalishi bitiruvchi kurs talabasi
Axadov Dilshod Abdurauf o'g'lining
«Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari»
nomli malakaviy bitiruv ishiga
T A Q R I Z

Hozirgi kunda o'quvchi talabalarning mehnat tarbiyasini, mehnat va kasb ta'limini, ularni kasb tanlashga yo'llashni takomillashtirish, yosh avlodni muntazam ijtimoiy foydali, unumli mehnatga jalb qilish masalalariga katta e'tibor berish talab etilmoqda, bu jamiyat taraqqiyotining bugungi kundagi talabi bo'lib, uni qondirish esa o'z navbatida ta'lim islohatlarida kuzda tutilganidek uzluksiz ta'lim tizimida o'rni beqiyosdir.

Mazkur malakaviy bitiruv ishida aynan mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari o'qitishning samarali shakllari va usullari, uning maqsadi vazifalari to'g'risida, hamda mazmuni tuzilishi atroflicha tahlil qilingan, o'rganilgan va ahamiyatini yoritish tadqiqot maqsadi qilib berilgan.

Tadqiqot ishi tuzilishi jihatdan kirish, 2-bob, 4 band xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ruyxatidan iborat. Tarkibiy tuzilmani qamrab olgan bo'lib ishning kirish qismida mavzuning dolzarbligi assolangan mavzuning ishlanganlik darajasi o'rganilgan, tadqiqot maqsadi va vazifalari belgilangan, shuningdek tadqiqot metodlari nazariy va amaliy ahamiyati o'z aksini topgan.

Ishning 1-2 chi boblarida mavzu muammosi bo'yicha ko'plab adabiyotlar, bajarilgan ilmiy tadqiqot ishlari tahlil etilgan.

Ikkinchi bobida asosan mehnat ta'limi uzviylashtirilgan o'quv dasturi 5-7 sinflarda mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari hamda mehnat ta'limini o'qitishning an'anaviy hamda noan'anaviy dars metodlari tahlili amalga oshirilgan va asoslangandir.

Ishning-bobi o'z ichiga o'quvchilarning mehnat ta'limi bo'yicha olgan bilim, ko'nikma va malakalarini o'zlashtirishni baholash me'zonlari hamda turlari to'g'risidagi ma'lumotlar tajriba-sinov ishlari orqali asoslangan va u ishda o'z aksini topgandir.

Xulosa: Malakaviy bitiruv ishi mavzusi mazkur toifadagi tadqiqot ishlariga qo'yilgan talablarga javob berishni hisobga olgan holda ishni himoyaga tavsiya etaman.

Taqrizchi: SamDU Maktabgacha ta'lim
metodikasi kafedrası mudiri p.f.n.

dots. Doniev B.B

A.Navoiy nomidagi SamDU Musiqa, badiiy grafika va mehnat ta'limi fakulteti
«Mehnat ta'limi» yo'nalishi bitiruvchi kurs talabasi
Axadov Dilshod Abdurauf ugli

«Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari»
nomli malakaviy bitiruv ishiga ilmiy rahbar

MULOHAZALARI

Maktab o'quvchilari va kasb-hunar talabalariga beriladigan nazariy hamda amaliy ta'lim tarbiyaning birligi talin etilsa, ularni xalq xo'jaligi talablariga muvofiq mehnat va kasb korlik tayyorgarligi samarali bo'lishini hisobga olgan holda yoshlarimizni etuk mutaxassis qilib tarbiyalash maqsadida ushbu malakaviy bitiruv ishi, ya'ni «**Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari**» mavzusi dolzarb topildi va tanlandi.

Mazkur malakaviy bitiruv ishida aynan mehnat va kasb ta'limida yog'ochga ishlov berish bo'limini o'qitishning samarali shakllari va usullari, uning maqsadi vazifalari to'g'risida, hamda mazmuni tuzilishi atroflicha tahlil qilingan, o'rganilgan va ahamiyatini yoritish tadqiqot maqsadi qilib berilgan.

Tadqiqot ishi tuzilishi jihatdan kirish, 3-bob, 8 band xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ruyxatidan iborat. Tarkibiy tuzilmani qamrab olgan bo'lib ishning kirish qismida mavzuning dolzarbligi assolangan mavzuning ishlanganlik darajasi o'rganilgan, tadqiqot maqsadi va vazifalari belgilangan, shuningdek tadqiqot metodlari nazariy va amaliy ahamiyati o'z aksini topgan.

Ishning 1- chi boblarida mavzu muammosi bo'yicha ko'plab adabiyotlar, bajarilgan ilmiy tadqiqot ishlari tahlil etilgan.

Ikkinchi bobida asosan mehnat ta'limi uzviylashtirilgan o'quv dasturi 5-7 sinflarda **Mehnat ta'limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari** samarali shakl va uslublari hamda mehnat ta'limini o'qitishning an'anaviy hamda noan'anaviy dars metodlari tahlili amalga oshirilgan va asoslangandir.

Ishning 3-bobi o'z ichiga o'quvchilarning mehnat ta'limi bo'yicha olgan bilim, ko'nikma va malakalarini o'zlashtirishni baholash me'zonlari hamda turlari to'g'risidagi tajriba-sinov ishlari orqali asoslangan va u ishda o'z aksini topgandir.

Xulosa: Malakaviy bitiruv ishi mavzusi mazkur toifadagi tadqiqot ishlariga qo'yilgan talablarga javob berishni hisobga olgan holda ishni himoyaga tavsiya etaman.

Ilmiy rahbar:

o'qit. A. Nuriddinov

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
Musiqqa, badiiy grafika va mehnat ta'limi fakulteti

Yo'nalish_5142000-Mehnat ta'limi yo'nalishi

Kafedra "Kasbiy ta'limni o'qitish metodikasi"

«Tasdiqlayman»

Bitiruv malakaviy ishi bo'yicha
TOPSHIRIQ VARAQASI

1. Ijrochi: Axatov Dilshod Abdurauf ug'li
2. Mavzu: Mexnat ta'limi darslarida innavatsion texnologiyalardan foydalanish.

Mavzu universitet ilmiy kengashining «3»**oktabr 2014** - yildagi
2- sonli qarori bilan tasdiqlangan.

3. Mavzuning dolzarbligi, nazariy va Amaliy (Iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, ilmiy-texnik, mehnat muhofazasi, hayot xavfsizligi va h.k.) ahamiyati

Bugungi kunda barcha umumta'lim fanlari kabi mehnat ta'limi fanini o'qitishda ham innavatsion texnologiyalardan foydalanish dolzarb vazifalardan biridir. Chunki innavatsion texnologiyalardan foydalanib dars o'tish o'quvchilarning bilim, kunikma va malakalarining yuqori darajada rivojlanishiga olib keladi. Mehnat ta'limi darslarida qo'llaniladigan asbob – uskunalar dastgoxlar zamonaviylashib bormoqdaki, bu o'qituvchidan kompyuter texnologiyalaridan foydalanib, slaydlar, multimediyali darsliklar yuratishni va undan foydalanishni talab qiladi.

4. Malakaviy bitiruv ishini bajarish uchun tavsiya qilinadigan ilmiy, o'quv-uslubiy va boshqa axborot manbalari (darslik, o'quv qo'llanma, ma'ruzalar matni, monografiya, ilmiy maqolalar va h.k.)

1. Karimov I. “ Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori” Toshkent “ O'zbekiston”, 1997.
2. Karimov I. Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. Toshkent “ O'zbekiston”, 2008.
3. “Axborotlashtirish haqida” O'zbekiston respublikasi qonuni.-T.:1993y. 7- may
4. O'zbekiston respublikasi ta'lim soxasini axborotlashtirish konsepsiyasi. Loyixa “O'zbekiston o'qituvchi ” 2004 yil. 9- aprel.
5. Avliyago'lov N.X. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari.-: Toshkent. 2001 yil
6. Jumanov I. Mingboev N. S. Axborot texnologiyalari. 2- qism. Samarqand – 2005.
7. Maxkamov S. O'quv ustaxonalarida amaliy mashg'ulotlar. - T.: “ o'qituvchi”, 1991 y

5. Malakaviy bitiruv ishi bo'yicha ma'lumotlar to'plam hamda tadqiqot ishlari olib borish manbalari va joylari (o'quv zali va xonalari, ilmiy kutubxona, laboratoriya, tashkilot, korxonalar, ilmiy yoki ta'lim muassasasi)

Samarqand davlat universiteti ilmiy kutubxonasi. o'quv zali. Internet tarmog'i. mehnat ta'limini o'qitishga oid o'quv adabiyotlari.

6. Malakaviy bitiruv ishini tayyorlash bo'yicha amalga oshiriladigan ishlar rejasi:

№	Ishning mazmuni	Taxminiy hajm	Ijro muddati	Izoh
1	Masalaning qo'yilishi. Mavzuning dolzarbligi, echilishi yoki o'rganilishi lozim bo'lgan masalalarning mohiyatini va maqsadini yoritib berish (kirish qismi)	3-4 bet	Sentabr Oktabr Noyabr	

2	Mavzu bo'yicha ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish (yordamchi mulohaza va faktlar)	10-12 bet	Noyabr Dekabr	
3	Olib borilgan tajribalar, tadqiqot ishlari, natijalarni tahlil qilish va tartibga solish. (paragraf, bob, bo'lim yoki qismlar bo'yicha)	30-40 bet	Yanvar	
4	Olingan natijalarning nazariy va Amaliy ahamiyati bo'yicha xulosa berish hamda tadbqiq sanalari va usullariga oid takliflar tayyorlash	8-10 bet	Fevral	
5	Bitiruv ishini rasmiylashtirish va uning himoyasi uchun zaruriy ko'rgazmali vositalar (jadvallar, rasmlar, grafiklar, diagrammalar, maketlar, stend va h.k.) tayyorlash	6-7 bet	Mart aprel	
6	Dastlabki himoyaga tayyorgarlik ko'rish va himoyaga chiqish matnini tayyorlash.	4-5 bet	May	
7	Bitiruv malakaviy ishi bo'yicha qo'shimcha masalalar .		Iyun	

Maslahatchi	Bo'limlar	Topshiriqlar	Izoh

Ilmiy rahbar _____ o'qit. A. Nuriddinov

Kafedra mudiri _____ dots. B. Muranov

Topshiriqni bajarishga oldim: _____ D. Axatov

« __ » _____ 2014 - yil

Mavzu: “Mehnat ta’limi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish uslublari”

R E J A:

Kirish

I-bob. Ta’lim jarayonini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati.

- I.1. Ta’lim jarayonini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi.
- I.2. Ta’lim jarayonini tashkil etishda inovatsion texnologiyalarning afzalliklari va kamchiliklari

II-bob. Mehnat ta’limi darslarida hamkorlikda o’qitish texnologiyalarini qo’llash metodikasi.

II.1 Mehnat ta’limi darslarida hamkorlikda o’qitish texnologiyalarini bosqichlari va vazifalari.

II.2. Mehnat ta’limi darslarida hamkorlikda o’qitish texnologiyalarini qo’llash metodikasi.

X U L O S A

Foydalangan adabiyotlar ro’yxati

K I R I S H

Yosh avlodni har tomonlama etuk, bilimli, yuksak ma'naviyatli, barkamol, vatanparvarshaxslar bo'lib etishini ta'minlash yo'lida amalgam oshirilayotgan o'lkan bunyodkorlik ishlariningeng asosiy bo'g'ini sifatida pedagog xodimlarning yuqoriy ilmiy, metodik bilimlarga hamda amaliy ishlash bo'yicha yuksak mahoratga ega bo'lishlarini ta'minlash yuzasidan zarur chora tadbirlarni amalgam oshirish hisoblanadi.

Bu masalaga davlatimiz mustaqilligining yillaridan boshlabjiddiy e'tibor berib kelinmoqda. Buni yurtboshimiz I. Karimov quyidagi fikrlarida yaqqol ifoda etilgan:

“Maktab ta'lim – tarbiya masalasi davlat va jamiyat nazoratida bo'lishi. Asosiy qonunimizda belgilah qo'yilgan. Shu bilan birga, bu keng jamoatchilik, bugun xalqimizningishtiroki va qo'llab-quvvatlanishi talab qiladigan umumiy masaladir,..” (I. Karimov. Yuksak ma'naviyat -yengilmas kuch. T.: “Ma'naviyat”, 2008. 61-bet)

Bugungi kunda o'quvchilarning ijodiy va intellektual saloxiyatini ro'yobga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratish, fanni yanada rivojlantirish hamda iste'dodli iqtidorli yoshlarni ilmiy faoliyatga faol jalb etishga barcha e'tibor qaratilgan va biz bo'lajak o'qituvchilar oldida hukumat va davlat tomonidan katta ishonch bildirib vazifalar qo'yilmoqda.

Demak ta'lim-tarbiya jarayonida axborot va zamonaviy o'qitish texnologiyalari joriy etilishi ta'lim sifatini yaxshilash va samaradorligini oshirishda asosiy zamina bo'lib xizmat qiladi.

Biz tanlagan mavzu – “Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini qo'llash metodikasi” ni **dolzarbligi** ta'lim jarayonida hamkorlikda o'qitish texnologiyalardan foydalanish o'quvchi- talabalarga axborot vositalaridan foydalanish, mustaqil fikrini sinf- jamoa oldiga bayon etilishi, nostandart tanqidiy tafakkur qilishga o'rgatish, mustaqil ravishda kitob bilan ishlash, har bir masala yuzasidan o'z mustaqil fikrini bayon qila olishi, ijodiy va intellektual saloxiyatini shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta'lim samaradorligini oshirish, o'zlashtirish ko'rsatkicini ko'tarishdan iboratdir.

Bitiruv ishimizning **asosiy maqsadi** an'anaviy ta'lim modelidan nostandart ta'lim modeliga o'tib, oquvchilarni erkin fikrlashga o'rgatish, har bir muammo yuzasidan o'z nuqtai nazarini bayon eta bilish va asoslab berishi, yangi g'oyalar ustida ishlash va g'oyalarni generasiya qilishga o'rgatishdan iborat.

Yuqorida ko'rsatigan maqsad asosida belgilangan rejaga muvafiq quyidagi **vazifalarni** belgilab oldik:

1. Ilmiy va uslubiy adabiyotlarni tahlil etish orqali ta'lim jarayonida qo'llaydigan hamkorlikda o'qitish texnologiyalarga oid materiallarni umumlashtirib berish.
2. Hamkorlikda o'qitish texnologiyalar asosida olib berilgan mualliflar tadqiqot natijalarini qisqacha sharxlab berish.
3. O'quvchilar guruhida tadqiqot o'tkazish hamda natijalarini tahlil etish.
4. Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalardan foydalanishga oid ayrim uslubiy tavsiyalar berish kabilardir.

Bitiruv ishlarimizni **obyekti** qilib o'quv faoliyati jaroyonida o'qituvchi va o'quvchining o'zaro birgalikdagi faoliyati olindi.

Bitiruv ishimizning **predmeti** sifatida ta'lim jarayonida ta'lim metodlarini to'g'ri tanlash metodikasi olindi.

Bitiruv ishimizni yozishdan oldin o'z oldimizga quyidagi **ilmiy taxmin (gipoteza)** ni qo'ydik: agar;

- o'qituvchi ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etsa;
- o'qituvchi zamonaviy yuqori samarali metodlarini tanlay bilsa;
- o'quv xonasida mashg'ulot uchun zarur shart-sharoit yaratilsa;
- o'quvchilar tayyorgarlik darajasdi oldindan aniqlansa;
- DTS talablari bajarilishini hamda darsdan ko'zda tutilgan maqsad toliq erishini ta'minlash uchun maqsadga muvofiq bo'lgan ta'lim texnologiyasi muntazam foydalanilsa kelajakda sog'lom, ijodkor, ma'nan etuk va barkamol shaxsni tarbiyalash mumkin.

Bitiruv ishini yozish jarayonida ta'limning hamkorlikda o'qitish texnologiyalari interfaol usullardan "Uch pog'onali interv'yu", "Davra suxbati", "Muammolar echishini tashkil qilish" va boshqa usullardan foydalanib ta'lim samaradorligini oshirish,

o'zlashtirish ko'rsatkicini ko'tarishga harakat qildik va bu metodlar yordamida ishimizni muhim amaliy tamoni aniqladik.

Biz **tadqiqotimizni** Samarqand viloyati Samarqand shahar

1 - Sonli pedagogika kollejida uch

bosqichda amalga oshirdik:

Birinchi bosqichda ta'limjarayonini an'anaviy modeli asosida tashkil qildik, **ikkinchi bosqichda** ta'limjarayonini noan'anaviy modeli asosida tashkil etib o'zlashtirish ko'rsatkichi aniqlandi, **uchinchi bosqichda** barcha metod va usullar orqali olingan tadqiqot natijalari tekshirilib ko'rildi va xulosalandi.

Bitiruv ishimizning mazmuni kirish, ikki bob, to'rtta paragraf, xulosa va foydalangan adabiyotlar ro'yxatidan tashkil topgan.

Ishimizda mashhur pedagoglar P.Bespal'ko, N.Talizina, N.Saidaxmedov, M.Ochilov, O'.Tolipov, J.Yo'doshev, S.Usmonov va boshqalarning ta'lim jarayonida inovatsion texnobogiyalari foydalanilishi haqidagi fikr muloxazalarini bitiruv ishimiz uchun ijtimoiy nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

I-bob. Mehnat ta'limi darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati.

I.1. Mehnat ta'limi darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi.

Innovatsion texnologiyalar - ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy baxs-munozaralar o'tkazish, shu materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'psatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichiq guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o'qituvchilari dars mahg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, uz fikrini bayon qilish, uni asoslagan holla himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, baxs olib borish ko'nikmalari shaqllanib, rivojlanib boradi.

Bu masalada amerikalik psixolog va pedagog B.Blum bilish va emosional sohalardagi pedagogik maqsadlarning taksonomiyasini yaratgan. Uni Blum taksonomiyasi deb nomlanadi. (Taksonomiya — borliqning murakkab to'zilgan sohasini tasniflash va sistemalashtirish nazariyasi). U tafakkurni bilish qobiliyatlari rivojlanishiga muvofiq ravishdagi oltita darajaga ajratdi.

Unga ko'ra tafakkurning rivojlaiishi bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, umumlashtirish baholash darajalarida bo'ladi. Shu har bir daraja qo'yidagi belgilar hamda har bir darajaga muvofiq fe'llar namunalari bilan ham 11 foydalanadi, jumladan;

Bilish-dastlabki tafakkur darajasi bo'lib, bunda o'quvchi atamalarni ayta oladi, aniq qoidalar, tushunchalar, faktlar va shu kabilarni biladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq, fe'llar namunalari: qaytara bilish, mustaxkamlay olish, axborotni yetkaza olish, aytib bera olish, yozish, ifodalay olish, farqlash, taniy olish, gapirib berish, takrorlash.

Tushunish darajasidagi tafakkurga ega bo'lganda esa, o'quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarni tushunadi. Mavjud ma'lumotlar asosida kelgusi okibatlarni taxminiy tafsiflay oladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: asoslash, almashtirish, yaqqollash-tirish, belgilash, tushuntirish, tarjima qilish, qayta to'zish, yoritib berish, sharxlash, oydinlashtirish.

Qo'llash darajasidagi tafakkurda o'quvchi olgan bilim-laridan fakat an'anaviy emas, noa'naviy holatlarda ham foydalana oladi va ularni tutri qo'llaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: joriy qilish, hisoblab chiqish, namoyish qilish, foydalanish, o'rgatish, aniqlash, amalga oshirish, hisob-kitob qilish, tatbiq qilish, hal etish.

Tahlil darajasidagi tafakkurda o'quvchi yaxlitning qismlarini va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ajrata oladi, fikrlash mantiqidagi xatolarni ko'radi, faktlar va oqibatlar orasidagi farqlarni ajratadi, ma'lumotlarniig ahamiyatini baholaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: keltirib chiqdrish, ajratish, tabaqalashtirish, tasniflash, taxmin qilish, bashorat qilish, yoyish, taksimlash, tekshirish, guruhlash.

Umumlashtirish darajasidagi tafakkurda o'quvchi ijodiy ish bajaradi, biror tajriba o'tkazish rejasini tuzadi, birnechta sohalardagi bilimlardan foydalanadi. Ma'lumotni yangilik yaratish uchun ijodiy kayta ishlaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: yangilik yaratish, umumlashtirish, birlashtirish, rejalashtirish, ishlab chiqish. tizimlashtirish, kombinasiyalashtirish, yaratish, to'zish, loyihalash.

Baholash darajasidagi tafakkurda o'quvchi mezonlarni ajrata oladi, ularga rioya qila oladi, mezonlarning xilma-ximipshi ko'radi, xulosalarning mavjud ma'lumotlar ga mosligini baholaydi, faktlar va baholovchi fikrlar orasidagi farqlarni ajratadi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq, fe'llar namunalari: tashxislash, isbotlash, ulchash, nazorat qilish, asoslash, ma'ysullash, baholash, tekshirish, solishtirish, qiyoslash.

Innovatsion texnologiyalar ko'p turli bo'lib ularning hammasi ham har qanday irogressiv usullar kabi eng avvalo, o'qituvchidan mahg'ulot oldidan katta tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi.

Maktabdagi o'quv jarayonining sifati ko'p omillarga bog'liq, bo'lib, ular orasida o'qitishning usul na metodlari xal qiluvchi ahamiyatga ega. Binobarin, ular bilimlarning ongli va chuqur o'zlashtirilishiga, o'quvchilarda mustaqillik va ijodiy faollikning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Usul va metod tushunchalari uzaro bog'liqdir, chunki ularning har biri metod sifatida ham, usul sifatida ham namoyon bo'ladi.

Pedagogika amaliyotida o'qitish usullari va metodlarining juda katta boyligi to'plangan. Ularni taplashda turli sharo-itlar, o'qitilayotgan fanning harakteri, bolalarning yosh xususyatlari, oldingi tayyorgarlik darajasi va hokazolar hisobga olinadi.

Forobiyning fan va san'atning afzalligi haqidagi risolasida o'quv jarayonini tashkil etish ga va o'qitish metodlariga qo'yiladigan talablar ifodalangap. Olim uzining o'qitish metodlari haqidagi tushuntirishlarida o'quvchilarga turli bilimlar berish bilan birga, mustaqil holda bilim olish yo'llarini ham ko'rsatish, ularni bilimlarning zarurligiga shak-shubhasiz ishontirish kerakligini o'qtirgan.¹

Sharq qomusiy olimlarining asarlarini tahlil qilish, hozirgi terminologiyadan foydalanib, mazkur asarlar mualliflarining prinsiplari va o'qitish metodlari bilishning umumiy krnunlariga muvofiqdigini aniqlash imkonini beradi. Barcha qomusiy olimlar foydalangan o'qitish metodlarini bir necha guruhga ajratish mumkin. Bular: ko'rsatmali tajriba metodlari (Ibn Sino), bilimlarni bayon qilishning savol-javobli yo'llari (Abu Rayxon Beruniy, al-Xorazmiy), ko'nikma va malakalarni shakllantirish metodlari, bilimlarni tekshirish metodlari (Forobiy, al-Xorazmiy) va xokazolardan iboratdir.

Shunisi diqqatga sazovorki, mazkur olimlarning barchasi o'quvchi-lar faoliyatini kuchaytirish va ularda mantiliy tafakko'rni rivojlantirish maqsadini kuzlaganlar. Bur'oniddin Zarnud-jiyning fikricha, insonning bilish faoliyati bilmaslikdan bilishga kdrab boradi. Akl — faol, ijodiy kuchdir, koinotni bilish ko'rolidir. Ammo dastlabki tajribasiz bilishning bulishi mumkin emas. Chunki umuminsoniy akl tushunchasi taqdirlash, kuzatish va tajriba yo'li bilan tarkib topadi. Bundan shunday pedagogik xulosa chikdrish mumkinki, inson xissiy idrokni boyitish bilangina o'zining bilimlarini oshira oladi. Shuning uchun ta'limda o'quvchilarning o'zidagi tajribaga tayangan metodlardan iloji boricha keng foydalanish kerak.

Metodlar va usullarni tanlash o'qituvchi darsda hal qilishi mo'ljallangan masalaga bog'liq bo'ladi. Chunonchi, yangi materialni bayon etishda bir xil metodlar qo'llansa, uni mustahkamlashda ikkinchi va mavzuni umumlashtirishda yana boshqa xil metodlar qo'llanadi. Darsning turli bosqichlarida puxta o'ylash va samarali usullar hamda metodlariin tanlash juda muximdir. O'qituvchi darsning eng boshida 4—5 daqiqa umumiy so'rashni amalga oshiradi va o'quvchilarning qaysi guruhi o'tgan dars buyicha yetarli darajada o'zlashtirmagaiini aniqlaydi va keyingi so'rashda sinfning diqqat-e'tiboripi eng avval ana shu masalaga qaratadi. Dastlab savollarga batafeil javob bera oladigan o'quvchilardan so'raydi. Natijada sinfning bir qismi uchun murakkablik kilgan material tushunarli bo'ladi. Bu usul o'quvchilarning mashgulotlardagi nuqsonlarini paykash va shu zaxoti bartaraf etishda yordam beradi. Mazkur usulning samaradorligi ham xuddi ana shundadir.

Garchi har bir o'qituvchining ishida anchagina usul va metodlar mavjud bo'lsa-da, ularni qo'llashdan ko'zlanadigan maqsad tarbiyalanuvchining ta'limiy ishlarini faollashtirishdir. Bu tadbir juda muxim bo'lib, birinchidan, o'quvchilarni ularning e'tikodiga, e'tikodni esa amaliy faoliyatga, xatti-harakat-ga aylantiradi, ikkinchidan, o'qitish jarayonining ishini osonlashtiradi. Zotan, o'qish-o'rganish diqqat-e'tiborni talab qiladigan murakkab faoliyatdir va unda o'tkir akl, mustaxkam iroda, tinik tasavvur, kuchli xotira zarur. O'qituvchining vazifasi samarali usul va metodlardan foydalanib, o'quvchilarda ana shu sifatlarni tarkib toptirish va ularga kiyinchiliklarni yengishni o'rgatishdir.

Hozirgi o'qitish jarayonida qo'yiladigan talablar nima va o'quvchilarda darsga qiziquvchanlikni oshiradigan, uni yangilik elementlari bilan boyitish uchun nima qilish kerak?

Xozirgi zamon ta'limi fakat insoniyat erishgan bilimlarni o'zlashtirishni emas, balki jamiyat endi xal qilishi va bunda bugungi o'quvchilar qatnashishi lozim bo'lgan masalalar bilan tanishishni ham talab qiladi. Bunday masalalar kosmosni o'zlashtirish, atom energiyasidan tinchlik maqsadlarida foydalanish, shularni hosildor yerlarga va bog'roglarga aylantirish, qishloq xo'jaligini intensivlashtirish va hokazolardan iborat bulishi mumkin. Xalq xo'jaligi va fanning hamma sohalarida judakatta burilishlar ro'y bermoqda va har bir o'qituvchi o'zining tarbiyalanuvchilarini o'zi o'qitadigan fan soxasi bo'yicha navbatdagi qayta ko'rilishlar va erishilgan yutuqdar bilan keng tanishtirishi keraq Bu ishni o'quvchilarga mos shaklda va o'quv dasturiga muvofiq amalga oshirishi lozim.

Mazkur talabning ikkinchi xususiyati o'qituvchining o'quvchilar fikr doirasini kengaytirish to'g'risida doimo g'amxo'rlik qilishdir. Ta'limning mana shu bosqichida o'qituvchi oldida o'quvchilarga oddiygina bilimlar berish emas, balki ularning fikr doirasini kengaytirish, qiziquvchanligini oshirish va ularda o'zi o'qitadigan fanga muxabbat uyg'otish vazifasi turibdi.

Shunday qilib, o'qitish metodi o'qituvchi va o'quvchilar nazariy hamda amaliy bilish faoliyatining ta'limiy vazifalarini bajarishga qaratilgan yo'ldir. Unga quyidagi muayyan talablar qo'yiladi:

1. O'quv materialini o'rganishning o'qituvchi tavsiya etgan yo'li fikrlashning dialektik-materialistik usuli, mustqkil qarashlar, irodaviy xususiyatlari va xulqning shakllanishiga olib borishi kerak. Ana shu talab nuqtai nazaridan metod tarbiyaviy tusda bo'lishi lozim.

2. O'qitish metodining ilmiy asosi yaqqol va aniq bulishi zarur. Shundagina o'qituvchi mazkur metod orqali qanday masalalar qo'yilishi va xal qilinishi mumkinligini, qanday masalalarni hal qilib bo'lmasligini ko'ra oladi.

3. O'qitishning tizimliliigi uning samaradorligini belgilaydi.

4. O'qitish metodining tushunarililigi: o'qitishning yo'li o'quvchi uchun qabul qilinishi va qo'llanishi, o'quv materialini urganishning usuli esa bilimlarni o'zlashtirishning imkoniyatlariga muvofiq bo'lishi lozim.

5. O'qitishning onglilik va faollik zaruriyati nihoyatda jiddiy talabdir.

6. Bilimlarning puxtaligi va asosliligi.

7. O'qitish metodikasida nazariy va amaliy xodisalarning muvofiqligi.

I.2. Mehnat ta'limi darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalarning afzalliklari va kamchiliklari

Hozir interfaol mahg'ulotlarni olib borishda ma'lumki, asosan interfaol usullar qo'llanilmokda. Kelgusida esa bu usuldar ma'lum darajada interfaol texnologiyaga usib utishi maqsadga muvofiq. Bu interfaol usul zqamda texnologiya tushunchalarining o'zaro farqini bizningcha, shunday ta'riflash mumkin.

Interfaol ta'lim usuli — har bir o'qituvchi tomoni-dan mavjud vositalar va uz imkoniyatlari darajasida amalga oshiriladi. Bunda 5qar bir o'quvlovchi uz motivlari va intellektual darajasiga muvofiq ravigada turli darajada o'zlashtiradi.

Interfaol ta'lim texnologiyasi — har bir o'qituvchi barcha o'quvchilar ko'zda tutilgandek o'zlashtiradigan mahg'ulot olib borishni ta'minlaydi. Bunda har bir o'quvchi uz motivlari va intellektual darajasiga ega x;olda mashg'ulotni oldindan ko'zda tutilgan darajada o'zlashtiradi.

Interfaol mahg'ulotlarni amalda qo'llash bo'yicha ayrim tajribalarni urganish asosida bu mahg'ulotlarning sifat va samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi ayrim omillarni ko'psatishimiz mumkin. Ularni shartli ravishda tashkiliy-pedagogik ilmiy-metodik hamda o'qituvchiga, o'quvchi-larga, ta'lim vositalariga bog'liq omillar deb atash mumkin. Ular uz moxiyatiga ko'ra ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatiishni nazarda tutishimiz lozim.

Tashkiliy-pedagogik omillarga qo'yidagilar kiradi: o'qituvchilardan interfaol mahg'ulotlar olib boruvchi trenerlar guruhini tayyorlash;

- o'qituvchilarga interfaol usullarni o'rgatishni tashkil qilish;
- o'quv xonasida interfaol mahg'ulot uchun zarur sharoitlarni yaratish;
- ma'ruzachining qamda ishtirokchilarning ish joyi qo'lay bo'lishini ta'minlash;
- sanitariya-gigiyena me'yorlari bo'zilishining oldini olish;
- xavfsizlik qoidalariga rioya qilishni ta'minlash;
- davomatni va intizomni saqlash;

—nazorat olib borishni tashkil qilish va boshqalar.

Ilmiy-metodik omillarga quyidagilar kiradi:

—DTS talablarining bajarilishini hamda darsdan ko'zda tutilgan maqsadga to'liq erishishni ta'minlash uchun maqsadga muvofiq. bo'lgan interfaol usullarni to'g'ri tanlash;

—interfaol mahg'ulot ishlanmasini sifatli tayyorlash;

—interfaol mahg'ulotning qar bir elementa urganilayotgan mavzu bilan bogliq bo'lishini ta'minlash;

—mahg'ulotlar mavzusi va mazmunini sunggi ilmiy-nazariy ma'lumotlar asosida belgilash;

—zamonaviy yuqori samarali metodlarni qo'llash;

—o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini oldindan aniqlash va shunga moye darajadagi interfaol mahg'ulot-larni o'tkazish;

—interfaol mahg'ulot uchun yetarlicha vaqt ajrata bilish va boshqalar.

O'qituvchiga tegishli omillar:

— mavzuni sayoz bilishi;

—nutqidagi kamchiliklar: talaffuz, adabiy til me'yorlari, grammatika qoidalari, notanish yoki xorijiy so'zlar, atamalarning ma'nosini tushuntirmasdan qo'llashi, shevaga xos so'zlarni ko'p qo'llashi, yozib namoyish qilishda xatoga yo'l qo'yishi va tushunarsiz yozishi;

—o'zini tutishi va pedagogik xulqidagi nuqsonlar;

—kuzatuvchanliq vaqtning utishini his qilish, U ni to'g'ri taksimlash ko'nikmasi yetishmasligi;

—tinglash ko'nikmasi yetishmasligi;

—o'quvchiga xayrixoxliq samimiyliq u bilan x.amkor-likda ish olib borish ko'nikmasi yetishmasligi;

—mantiqiy bog'liqlik va izchillikka rioya qilmaslik va boshqalar.

O'quvchilarga tegishli omillar:

—davomat pastligi, mahg'ulotga kechiqib kelishi;

—zarur tayyorgarliksiz kelishi;

- ilmiy atamalarni bilmasligi;
- diqqatni jamlay olmasligi;
- eshitish qobiliyatidagi va tinglash ko'nikmasidagi kamchiliklar;
- qiziqishning pastligi, fikr yuritishning sustligi;
- dars mavzusi bo'yicha tayyorgarlik darajasining pastligi;
- manfaatdorlikning kamligi va boshqalar.

Mahg'ulotda foydalaniladigan vositalarga tegishli

omillar:

- ta'lim vositalarining yetishmasligi, ta'mirtalab yoki yaroqsiz qolda bo'lishi, sifatli va zamonaviy vositalarning kamligi;
- mashulot mavzusini o'zlashtirish uchun maqsadga muvofiq, vositalar turlarini va sonini to'g'ri tanlamaslik;
- vositalarni mahg'ulot boshlanmasidan oldin ishga tayyorlab qo'ymaslik;
- vositalar dan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga rioya qilmaslik va boshqalar.

Inovatsion texnologiyalarning afzalliklari

- o'qitish mazunini yaxshi o'xlashtiyishga olib kelishi;
- o'z vaqrida aloqalarni ta'minlanishi;
- tushunchalarni amaliyatga qo'llash uchun sharoitlar yaratilishi;
- o'qitish usullarining turli xil ko'rinishlarini taklif etilishi;
- motivasiyani yuqori darajada bo'lishi;
- o'tilgan materialni yaxshi eslab qolishi;
- muloqotga kirisdhish ko'nikmasini takomillashishi;
- o'z-o'zini baholashning o'sishi;
- o'quvchilarning predmetning mazmuniga, o'qish jarayoniga bo'lgan ijobiy munosibati;
- nafaqat mazmunini o'zlashtirishga yordam bermay balki, tanqidiy va mantiqiy fikrlarning rivojlanishi;
- muammolar yechish ko'nikmalarini shakllanishi.

Inovatsion texnologiyalarning kamchiliklari

- jo'p vaqt talab etilishi;
- o'quvchilar har doim ham kerakli nazorat qilish imkoniyatining pastligi;
- juda murakkab mazmundagi material o'rganilayotganda ham o'qituvchi rolini past bo'lishi;
- "kuchsiz" o'quvchilar bo'lganligi sababli "kuchli" o'quvchilarning ham past baholishi

II-bob. Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini qo'llash metodikasi.

II.1 Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini bosqichlari va vazifalari.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari **hamkorlik pedagogikasi** asosida shakllangan bo'lib, u an'anaviy pedagogikadan qo'yidagicha farqlanadi:

An'anaviy ta'limda o'qituvchi pedagogik jarayonning subyekt, o'quvchi esa obyekt deb qaraladi. Hamkorlik pedagogikasida esa o'quvchi uz o'quv faoliyatining subyekt sifatida qaraladi. Bunda o'qituvchi va o'quvchi pedagogik jarayonning subyektlari sifatida tenglashib, hamkorlik pedagogikasi jarayoni hosil bo'ladi. Ular o'zaro hamkor, hamdust, hamijodkor, hamishtirokchi, hamdard, hamboshqaruvchi bo'ladilar.

Hamkorlik munosabatlari o'qituvchilar orasida, ma'muriyat bilan o'quvchilar va o'qituvchilar tashkilotlari bilan, rahbarlar, ota-onalar, jamoatchilik orasida ham urnatiladi.

Hamkorlik pedagogikasi o'quvchining ta'lim-tarbiya olish motivlarini rivojlantirib borish orqali hamda o'quv-tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish tamoyillarini amalga tatbiq qilgan holda yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Hamkorlikda o'qitish qo'yidagi natijalarga erishish imkonini beradi:

—o'quvchining urganish jarayonini boyitadi;

—o'quvchilarga ular o'rtasida tassim qilinib, o'zlashtirilgan kognitiv axborotlar tuplamini beradi;

—o'quvchilarda materialni urganishga ishtiyok uygotadi;

—o'quvchilarning uz shaxsiy bilim va dunyoqarashlarini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi;

—axborotlarni ikki tomonlama almashish samaradorligini oshiradi;

—o'quvchilarga mustaqil hayotga tayyorlanishlari uchun zarur bilimlarni beradi;

— turli xil madaniyat va ijtimoiy-iqtisodiy guruhlar o'rtasida ijobiy o'zaro munosabatlarni oldinga suradi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasiga asoslangan mashg'ulotlarni o'ziga xos turlarga ajratish va ularni amalda qo'llash tizimi mavjud bo'lib, quyida shu mahg'ulotlardan ayrim namunalarni ko'rsatib utamiz:

- uch poronali intervyu;
- davra suxbati;
- ruyxat tuzish;
- muammolar yechishni tashkil qilish;
- bir daqiqalik ishlar;
- juftlik izoxlari;
- muammoni junatish;
- baholash chizigi;
- kam uchraydigan birlik
- jamoaga kutuvi;
- ikki qismli kundaliq
- o'zaro savol yo'llash.

Bu mahg'ulot turlarining ko'pida o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lish, ularga rollar va vazifalar taksim qilish ko'zda tutiladi. Bunda qo'yidagilarni hisobga olinadi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari pedarogik jarayonini takomillashtirish va uni o'quvchi shaxsiga yo'naltirishga asoslangan. Bu texnologiyalar ijodkor shaxsni aqldantirishga yo'naltirilgan ijodiy muhitni yaratish, lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Hamkorlikda o'qitish mashg'ulotlarining asosiy jarayonlari: hamkorlikda fikr almashish, suxbat, tahlil, munozara, muzokara, amaliy vazifalar bajarish, biror narsani kurish, yasash, masalalar yechish va boshqalarni uz ichiga oladi.

Hamkorlikda o'qitish mahg'ulotlarini tashkil qilishda: o'qituvchi-sinf, o'qituvchi-kichik guruh, o'qituvchi-katta guruh, o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchi (juftlikda

ishlash), kichiq guruh-kichiq guruh- kichiq guruh-sinf va boshqa tashkiliy shakllar qo'llaniladi.

Hamkorlikda o'qitish-bu o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar guruhi, yakka o'quvchi hamda butun sinf bilan o'zaro samarali hamkorlikni tashkil qilishi bilan birgalikda, uquvchilarning ham o'zaro qo'llab-kuvvatlovchi hamkorligini amalga oshirishdagi instruktaj va inter-faol jarayonlarni ifodalovchi ommalashgan iboradir. O'quvchilar hamkorlikda akademik topshiriqlar ustida, kichiq guruhlarda ishlashadi va uzlariga hamda uz guruhlaridagi o'rtoqlariga birgalikda yordam berishadi. Umuman, hamkorlikda o'qitish metodlari qo'yidagi beshta xususiyatga ega:

1. O'quvchilar birgalikda, umumiy topshiriq yoki o'qitilayotgan faoliyat ustida ishlashadi, bu guruhiy ish orqali yaxshi o'zlashtiriladi.

2. O'quvchilar 2-5 a'zodan iborat tarkibda kichiq guruhlarda birgalikda ishlashadi.

3. O'quvchilar umumiy vazifalarning yechimini topishga erishish yoki urganish faoliyatini amalga oshirish uchun guruh tomonidan ishlab chiqilgan hamda ijtimoiy kabul qilinadigan xulq-atvor mezonlariga rioya qilishadi.

4. O'quvchilar ijobiy va mustaqil bo'lishadi. Umumiy vazifalarning yechimini topishga erishish yoki urganish faoliyati bo'yicha ishlarni tashkil etish, o'quvchilarning bir-birlariga kumaqlashishlari talab etilishini qisobga olgan holla to'zilgan bo'ladi.

5. O'quvchilar uz ishlari iatijasiga yoki boshqacha ayt-ganda, o'qishga, ta'lim olishga, shaxsan mas'uliyatli va javobgardirdar.

Hamkorlikda o'qitish nima uchun kerak?

Hamkorlikda o'qitish qo'yidagi natijalarga erishish imkonini beradi:

—o'quvchining urganish jarayonini boyitadi;

—o'quvchilarga ular o'rtasida tassim qilinib, o'zlashtirilgan kognitiv axborotlar tuplamini beradi;

—o'quvchilarda materialni urganishga ishtiyok uygotadi;

—o'quvchilarning uz shaxsiy bilim va dunyoqarashlarini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi;

—axborotlarni ikki tomonlama almashish samaradorligini oshiradi;

—o'quvchilarga mustaqil hayotga tayyorlanishlari uchun zarur bilimlarni beradi;

— turli xil madaniyat va ijtimoiy-iqtisodiy guruhlar o'rtasida ijobiy o'zaro munosabatlarni oldinga suradi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasiga asoslangan mashg'ulotlarni o'ziga xos turlarga ajratish va ularni amalda qo'llash tizimi mavjud bo'lib, quyida shu mahg'ulotlardan ayrim namunalarni ko'rsatib utamiz:

uch poronali intervyu;

davra suxbati;

ruyxat tuzish;

muammolar yechishni tashkil qilish;

bir daqiqalik ishlar;

juftlik izoxlari;

muammoni junatish;

baholash chizigi;

kam uchraydigan birlik

jamo'a kutuvi;

ikki qismli kundaliq

o'zaro savol yo'llash.

Bu mahg'ulot turlarining ko'pida o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lish, ularga rollar va vazifalar taksim qilish ko'zda tutiladi. Bunda qo'yidagilarni hisobga olinadi.

Kichik guruh a'zolari bajaradigan rollar va vazifalar

Siz o'quvchilarni guruhlariga ajratganingizda guruh a'zolariga ular ijro etadigan rollarni taksimlaysiz yoki ularga tanlash huquqini berasiz. Rollar bo'yicha bajariladigan faoliyatga qarab o'quvchilar rollarni o'zaro almashishni xoxlashlari mumkin. Kichik guruh a'zolari uchun rollar va vazifalar qo'yidagicha bo'lishi mumkin.

Yetakchi — guruh oldiga qo'yilgan topshiriqning bajarilishini nazorat qiladi va guruh faoliyati uchun mas'ul bo'ladi. U vazifalarni bajarishda guruhning barcha a'zolari ishtirok etishini, ta'lim olishini uyushtiradi va guruhning boshqa a'zolari tomonidan xurmat qilinishiga ishonch hosil qilishi kerak bo'ladi.

Yetakchi, shuningdeq guruhni topshiriqni bajarish ko'nikmasini beradigan elementlarning guruh a'zolari tomonidan o'zlashtirilishi darajasini ham nazorat qilib borishi mumkin.

Hujjatlar **yurituvchi** yoki yozib **boruvchi (kotib(a))** — har kungi yigirma jild va guruhni fayllarni tuplab, guruhning har bir a'zosi tomonidan xissa qo'shilgan barcha guruhni ishlar yozuvlari va materiallarni saqlab boradi.

Yozib boruvchi har bir muammo yuzasidan topilgan yechimni yozadi va yigadi. Guruh sinf oldida ogzaki taqdimot o'tkazishi uchun materiallarni tayyorlashi ham mumkin.

Taqdimotchi yoki ma'ruza qiluvchi — guruhni ish yoki xulosalar turrisida sinf oldida ogzaki taqdimot o'tkazadi va savollarga javoblar beradi.

Monitor yoki vaqt belgilovchi — guruh ishlayotgan ish joyining axvoli tartibli bo'lishiga javobgar. Shuningdeq U «taymkiper» vazifasini bajarib, har bir vazifa bo'yicha PFUxga berilgan vaqtni belgilaydi va muntazam nazorat qilib boradi.

Zaxiradagi ishtirokchi (guruhlarda beshtagacha ishtirokchi bo'lsa) — guruhda yetakchining assistenti vazifasini bajaradi va guruq ishida vaqtincha katnashmayotgan ishtirokchining rolini o'ziga oladi.

Uch pog'onali intervyu

Uch pog'onali intervyu «muzyorar» sifatida mashg'ulot yoki tadbir boshlanishida, jamoa a'zolarini bir-birlari bilan tanishtirish uchun yoki o'quvchilar orasida rollarni taksimlash, turli maxsulot va buyumlar bilan chukur tanishtirish maqsadida ishlatilishi mumkin.

Rollarni o'qituvchi taqsimlaydi yoki o'quvchilarning uzlari tanlashi mumkin. O'quvchilarga intervyu savollarini yoki «topilishi» kerak bo'lgan axborotni tarkatib

chiqish ham mumkin. Misol uchun, uxsuvchi A o'quvchi B ga bir necha daqiqa vaqt ichida savollar beradi va diqqat bilan eshitib, intervyu oladi.

Vaqt tugagani xakida o'qituvchining ishorasidan sung har bir juftlik boshqa juftlikka ugiriladi, qamda turt kishidan iborat kichiq guruh. shakllantiriladi. Guruhning har bir a'zosi uz sherigi to'g'risidagi eng qiziq lavqalarni ifodalab, tanishtiradi.

Davra suxbati

Davra suxbati usuli aqliy xujum yo'li bilan royalarni tuplash, bitta savol, savollar guruhi yoki muammoga ko'p sonli javoblarni umumlashtirish uchun ishlatilishi mumkin.

O'qituvchida o'quvchilarga beriladigan savol yoki muammo yechimining kaliti bo'ladi. Bu shunday savol yoki muammo bo'lishi kerakki, unga ko'p (bir nechta) «tutri» javoblar berilishi mumkin bulsin. Savolni dars mavzusiga boglash, lekin har bir ishtirokchi uz qissasini qo'sha olishi uchun uni sodld shaklda tayyorlash kerak:

1. O'qituvchi savol beradi va vaqtni belgilaydi.
2. Har bir guruhga bir dona ruchka va bir varaq qog'oz beriladi.
3. Birinchi ishtirokchi bitta javobni yozadi va javobni baland ovozda o'qib beradi.

4. Birinchi ishtirokchi bitta javob yozilgan qog'oz bilan ruchkani chai tarafida utirgan guruhdoshiga uzatadi va keyin usha ishtirokchi qog'ozga uz javobini yozadi va x.q

5. Ajratilgan vaqt tugaguncha ish tuxtatilmaydi.
6. O'quvchilar jarayon vaqtida «taslim buldim» so'zini aytishlari mumkin.
7. Ajratilgan vaqt tugagandan sung ish tuxtatiladi.

Vaqt tugashi bilan o'quvchilar uz ruyxatlari bilan nshma qilish yuzasidan, ya'ni ular turli javoblarni muxokama qilishni davom ettirish yoki sinfnig boshqa a'zolari o'rtasida uz ruyxatlari bilan tajriba almashishni yoki o'qituvchining taqlifi bo'yicha ishni davom ettiradilar.

Ruyxat tuzish

Ruyxat tuzish aqliy xujum texnikasi bo'lib, o'quvchilarning bir masala bo'yicha har tomonlama fikrlab, javob variantlarini ruyxat shaklida yezish texnikasini rivojlantirish uchun ishlatilishi mumkin.

Ruyxat tuzishda o'quvchilardan u yoki bu fikrni yoritish yoki ta'riflab berilgan so'zlarni yozish talab etiladi. O'quvchilar bu ishni tuxtashishi bilan bu ruyxatlarni guruxiy va ochiq muqokamalarda ishlatish mumkin.

Bunda o'quvchilardan guruh bo'lib ruyxatlarni muxokama qilish va variantlar orasidan barcha o'quvchilar rozi bo'lgan bitta variantni tanlab olishlarini surash mumkin.

Muammolar yechishni tashkil qilish

Muammolar yechishni tashkil qilishda ko'pgina hamkorlikda o'qitish usullaridan qo'shimcha sifatida uyg'unlash-girib foydalanish, masalan, aqliy xujum yoki o'quvchilar ganlagan boshqa usuldan foydalanish mumkin bo'lib, kuyi-dagi boskrqchlarni uz ichiga oladi:

1 Har bir kichiq guruh a'zosiga bitta rakam yoki rangli yeki biror belgili varakcha (karta) tarkatiladi. Bunda har bir guruhdagi a'zolarida har xil rakamlar yoki karta oulishi ta'minlanishi zarur.

2.Guruhdada topshiriqni muxokama qiling.

3.dar bir ishtirokchi javob berish uchun tayyor bo'lishi, uz guruhi a'zolarining javoblarini yaxshi tushunishi, moxiyatini anglashi, guruhning boshqa a'zolari kumagisiz javob bera odishi keraq

4.Har bir guruhdan kimnidir tanlab javob berishini surang. Javob beruvchi ishtirokchini uning razami yoki kartasi asosida chakiring.

Bir daqiqalik ishlar

Har bir o'quvchidan qo'yidagi savollarga javob berishini surang:

Bugun Siz o'zlashtirgan mavzular orasidan eng muxim va foydalisi qaysi?

Siz bermoqchi bo'lgan qaysi ikki savol xozirgacha noaniq?

Siz nima to'g'risida ko'prok bilimga ega bo'lishni xoxlaysiz?

Har bir o'quvchiga bir daqiqadan vaqt ajrating va vaqtni kuzatib boring. Bu ish Sizga ularning diqqatini mazmunga jalb etish va o'qituvchi faoliyatiga baholari sifatidagi kayta axborotni bilish uchun yordam beradi.

Siz bir daqiqalik ishlar usulini kun tahlili sifatida hamda ikkinchi kunning boshlanishida ham ishlatishingiz mumkin.

Juftlik izoxlari

O'quvchilar juftlikka bo'linib, bitta makola matni yoki ayrim qismlari mazmunini urganishadi va o'qish yoki fikrlash uchun ikki qismli kundaliklarini bir-birlari bilan almashishadi.

Unda o'quvchilar o'xshash fikrlar, goyalar va matn maz-muni to'g'risida o'zaro muxokama yuritishadi. O'quvchilar hamkorlikda makolaning yoki ayrim qismlining mazmuni bo'yicha fikrlarni umumlashtiradigan izoxlar tayyorlashadi.

Muammoni junatish

Muammoni junatish mashqi biror mavzu bo'yicha axborotga alokador muammoning mavjud yechimini yoki unga te- materialni muxokama qilish uchun ishlatilishi mum-

1. Guruhning har bir a'zosi berilgan mavzu bo'yicha muammoni topadi va uni kartochkaga yozadi. Shundan sung uxning har bir a'zosi boshqa a'zolarga savol beradi.

2. Agar savolga to'g'ri javob berilsa va guruhning barcha azolari javobdan koniksalar, unda javob kartochkaning orqa tomoniga yoziladi. Agar javob konikarsiz deb topilsa, javobning muxokamasi davom ettirilishi kelishib olinadi.

3. Guruh kartochkaning savol yozilgan tomonini «S» harfi bilan, javob yozilgan tomonini esa «J» harfi bilan belgilaydi.

4. Har bir guruh savol yozilgan kartochkani boshqa guruxga junatadi.

5. Guruhning har bir a'zosi savollar tuplami orasidan bitta kartochkani oladi va guruh oldida bitta savolni o'qib eshittiradi. Birinchi savol o'qib bulingandan sung,

guruh uni muxokama qilishni boshlaydi.

Agar guruh javob yuzasidan biror qatriga kelib, kelishib olsa, ular kartochkaning orkasini ugirib, unda ilgari yozilgan javobni uz javoblariga solishtirib, agar farq bo'lsa, unga rozi yoki norozi ekanliklarini bildiradilar.

Agar ular birinchi guruh javobiga norozi bo'lsalar, mukobil tarzda uz javoblarini kartochkaga yozib kuyadilar.

6. Ish jarayoni shu tarzda davom etgiriladi.

7. Savol yozilgan kartochkalar uchunchi, turtinchi yoki beshinchi guruhga xoxish asosida junatilishi mumkin.

8. Shundan sung har bir kartochkani dastlab yozgan guruhga uzatiladi. Kartochka uzatilgan guruh bar'cha savol\ar na o'zinikidan boshqacha javoblar bo'yicha tegishli aniqlik kiritishi mumkin.

Bu mashqning yana bir varianti bor bo'lib, uni ko'pimcha bir nechta yechimga ega bo'lgan birorta hayotiy muammo yuza: sidan guruhiy muxokama ugkazish uchun qo'yidagicha tashkil qilinadi:

1. Har bir guruh ko'rib chiqish uchun qaysi muammoni ganlab olishni o'zi hal etadi. Bunda har bir guruh boshqa guruhlardan farqlanib turadigan o'zining bitta muam-mosini ko'rib chiqsa, bu juda yaxshi.

2. Guruh o'zi tanlagan muammoning bitta yechimini topish bo'yicha aqo'shy xujumni ishdatadi. Muammoni soyeoz bulagiga yozib, konvertning ustiga qistirib qo'yiladi. Yechimlarnp esa, konvertning ichiga solinadi.

3. Shundan sung konvert keyingi guruhga uzatiladi. Har bir guruh muammoni aqliy xujum metodi asosida 3 — 5 daqiqa ichida oldingi guruhlar ishini o'qimagan holda muxokama siladi va javoblar kayl etilgan uz qog'ozini konvertga soladi.

4. Bu jarayon bir yoki bir nechta guruhlarda davom zttirilishi mumkin. Oxirgi guruh barcha yechimlarni ko'rib chiqadi va extimoliy javoblar tushirilgan ustuvor ruy-xatni ishlab chiqadi. Shundan sung sinf oldida ruyxatning taqdimoti o'tkaziladi.

Baholash chizigi

Turli toifadagi ishtirokchilardan iborat guruh tarki-bidan kichiq guruhlarni shakllantirishda baholash chizigi mashqini ishlatish maqsadga muvofiq.

1. Guruh oldida biror mavzudagi muammo va uning yechimi taqdimotini uyushtiring va har bir a'zodan shu masala bo'yicha o'zining xulosalarini ta'riflab berishini surang. Bunda 1 dan 10 balgacha bo'lgan shkalani ishlatish mumkin: 1 ball- qat'iy rozilik 10 bal-qat'iy norozilik.

2. Baholash chizigini shakllantiring va unda har bir ishtirokchining 1 dan 10 balgacha oralikdagi tanlagan urnini belgilang.

3. Xosil bo'lgan baholash chizigining boshi va oxiridan 1 tadan, o'rtasidan esa, 2 tadan ishtirokchini olib, 4 ishtirokchidan iborat kichiq guruhlarni shakllantiring. Masalan, jami 20 kishi bo'lsa, birinchi guruhning tarkibi baholash chizigining boshiga va oxiriga eng yaqin bittadan va o'rtasiga eng yaqin turgan ikkita ishtirokchilardan iborat bo'ladi.

Kam uchraydigan birlik

Hamkorlikda ishlash bo'yicha samaradorlikni oshirish uchun kichiq guruhlarni shakllantirishda o'ziga xos o'xshash-diklarni hisobga olish maqsadga muvofiq.

Buning uchun guruhda dastlabki mahg'ulotning boshla-nishida a'zolarga uzlari to'g'risidagi individual xusu-siyatlar, fazilatlar ruyxatini tuzishni taqlif qilinadi. Shundan sung guruh a'zolari to'zilgan ruixatni muxokama qilib, a'zolar orasidan o'zaro 4 ta, 3 ta, 2 ta va x.q xususiyat, fazilatleri bir-biriga moye bo'lganlarni anshlab chiqadilar.

Bunda 4 ta xususiyat, fazilatleri bir xil bo'lgan a'zolarni 4-chi, 3tasi bir xil a'zolarni 3-chi va shu tartibda belgilanib, kichiq guruhlarga ajratishda hisobga olinadi.

Jamoa kutuvi

O'quvchilarning guruhlarda ishlashga bo'lgan kurkuvleri tez-tez uchrab turadi, bunda guruhning ayrim a'zosi faol-likka intilgani holda, lekin har bir ishtirokchi faol harakat qilmaydi, deb hisoblaydilar.

Natijada o'quvchilarning baxosi yakka tartibda o'qi~ tishga nisbatan guruhiy o'qitishda past darajada bo'ladi, deb kurkadilar.

Bu masalani hal etish uchun guruhiy ish tashkil qilish keraq unda o'quvchilar uzlari tomonidan kabul qilinadigan guruhning xulq-atvor qoidalarini ishlab chiqsinlar. Guruhlardan, butun guruhdan va har bir juftlikdan, har bir ishtirokchidan kutayotgan xulq-atvor qoidalari (kutuv-qR' Ruyxatini berishlarini surang va tegishli shakl bo'yicha umumlashtiring.

undan keyinchalik guruhiy ishga o'quvchilarning individual xissasi monitoringini o'tkazishda va kichiq guruh-
\arning ishtirokini baholashda foydalanish mumkin bo'ladi.

Ikki qismli kundalik

Ikki qismli kundalik o'quvchilar tomonida o'qilgan makolalar, boshka faktlar yuzasidan munozaraga tayyorgarlik jarayonida ta'rif, izox va sharhlar keditirish uchun ishlatilishi mumkin.

O'quvchilar o'qish uchun berilgan materialni o'qiydilar va fikrlaydilar. O'quvchilar ikki qismli kundalikni tayyorlaydilar, unda o'qilgan materiallaridagi muxim joylarni o'z qarashlari, munosabatlaridan kelib chiqqan holda belgilaydilar va o'qilgan materialdan barcha javoblarni yezib boradilar.

O'quvchilar shunday yozuvlar yozilgan uz kundaliklarini sinfga olib keladilar. Sinfga o'quvchilar muxokama qilish, juftlik izoxlarini berish yoki boshqa guruhiy ishlarda uz kundaliklaridan foydalanishlari mumkin bo'ladi.

O'zaro savol yo'llash

Bu ishning maqsadi-biror fan yoki boshqa muammoga tegishli masalalar yuzasidan guruhlararo muozara tashkil qilnshdan iborat:

1. O'qituvchi biror masala yuzasidan 10-15 daqiqalik qisqa ma'ruza o'tkazadi. Bunda o'qituvchi materialni o'quvchilarga o'qish yoki zarur joylarini yozib olishlari uchun berishi ham mumkin.
2. Shundan sung o'quvchilarga namunaviy savollar tup-lami beriladi.
3. O'quvchilar yakka tartibda ishlashadi va ushbu material yuzasidan uz savollarini yozib borishadi.

4. O'quvchilar uzlari tomonidan to'zilgan savollarga javob berishlari shart emas. Bu topshiriq o'quvchilarni muxokama qilinayotgan sohaga taalluqli narsalar to'g'risida uylashga majbur qilish uchun ishlab chiqilgan.

5. O'quvchilar imkon darajasida ko'p savollar tuplamiiii tuzishlari shart.

6. O'quvchilarni guruhlarga bulinadi, har bir o'quvchi o'zining savollar tuplamidan foydalaiib, muxokama uchun savol taklif etadi.

Savollar namunasi:

...ng asosiy g'oyasi nima?

Agar ...nima bo'ladi?

...bunga qanday ta'sir etadi?

...ning yangi misoli nima?

Tushuntiring, nima uchun...?

Tushuntiring, qanday qilib...?

Men avval o'rganganlarimga buningqqanday daxli bor?

Men ...to'g'risida qanday xulosa chiqarishim mumkin?

..va ...o'rtasidagi farq nimada?

... va ...o'rtasidagi o'xshashlik nimada?

Men ...qilish uchun ...qanday qo'llashim mumkin?

...kuchli va zaif tomoni nimada?

...yaxshi va nima uchun?

...yomon va nima uchun?

Yuqorida bayon qilinganlar asosida hamkorlikda o'qitishning asosiy afzalliklarini belgilash mumkin bo'lib, bular qo'yidagilar:

O'quvchilar o'rtasida taqsimlangan axborotni o'zaro almashish imkonini beradi.

Dars jarayonida olingan bilimlar sifatini yaxshi-laydi.

O'quvchilarni materialni urganishga undaydi. O'quvchilarni maksimal darajada faollashtiradi va ishga jalb etadi.

Mahg'ulotda qo'lay psihologik muhitni yaratadi.

Sinf jamoasini jipelashtiradi.

O'quvchilarda bilim shakllanishiga kumaqlashadi.

Ikki tomonlama boglanish imkonini beradi.

layetda muvaffaqiyatlarga erishish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Turli madaniy, milliy, diniy va ijtimoiy-iqtisodiy guruxlar vakillari o'rtasida munosabat madaniyatini shakllantiradi.

Shular bilan birga:

Hamkorlikda o'qiyotgan o'quvchilar bir-birining muvaffaqiyatiga ko'maqlashadi.

Bir- biriga yordam beradilar va yordam oladilar, gap fakat o'qish to'g'risida emas, balki insoniy, dustona hamdardlik to'g'risida ketyapti.

O'zaro axborot va «moddiy resurslar» almashadilar.

O'rtoqlari aniq va beg'araz xabar qilgan ma'lumotlarni o'zlashtiradilar va o'ziga maksimal foyda bilan qo'llashga harakat qiladilar.

Bir-birining akademik muvaffaqiyatlari va xulq-atvorlariga uz munosabatlarini bildiradilar.

Bir-birini muzokara olib borishga va dalillar keltirishga o'rgatadilar.

Bir-biriga iloji boricha yaxshirok o'qishga ko'maklashadilar.

Bir-biriga ta'sir etadilar.

Aniq ifodalangan motivasiyaga ega bo'ladilar.

O'zaro ishonch sharoitini yaratadilar va talablarni yuqori darajada ushlab turadilar.

Stress va gazablanishlarni muvaffakiyatli yengadilar.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari **hamkorlik pedagogikasi** asosida shakllangan bo'lib, u an'anaviy pedagogikadan qo'yidagicha farqlanadi:

An'anaviy ta'limda o'qituvchi pedagogik jarayonning subyekti, o'quvchi esa obykti deb qaraladi. Hamkorlik pedagogikasida esa o'quvchi uz o'quv faoliyatining subyekti sifatida qaraladi. Bunda o'qituvchi va o'quvchi pedagogik jarayonning subyektlari sifatida tenglashib, hamkorlik pedagogikasi jarayoni hosil bo'ladi. Ular o'zaro hamkor, hamdust, hamijodkor, hamishtirokchi, hamdard, hamboshqaruvchi bo'ladilar.

Hamkorlik munosabatlari o'qituvchilar orasida, ma'muriyat bilan o'quvchilar va o'qituvchilar tashkilotlari bilan, rahbarlar, ota-onalar, jamoatchilik orasida ham urnatiladi.

Hamkorlik pedagogikasi o'quvchining ta'lim-tarbiya olish motivlarini rivojlantirib borish orqali hamda o'quv-tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish tamoyil-larini amalga tatbiq qilgan holda yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari amalga oladigan ayrim noana'naviy dars shakllari

Matbuot konferensiyasi darsi - dars mavzusini sa-voljavoblar orqali o'zlashtirish mashqi.

Quvnoqlar, zukkolar klubi darsi - qiziqarli savol-ularga javoblar topish orqali mustaqil fikrlashni o'rgatish mashqi.

Guruhlarda ishlash darsi - o'quvchilarning bir nechta guruhlariga bulinib vazifalar bajarishini tashkil etish orqali bilimlarni mustaxkamlash mashqi.

O'zaro o'qitish darsi - o'quvchilarning dars mazmuni bo'yicha matnning ayrim abzaslari yoki shunga o'xshash kichiq bulaqlarini bir-birlariga gushuntirishlarini tashkil etish orqali mavzuni o'zlashtirish darsi.

O'quvchilar olib boradigan dars — dars mavzusini o'quvchilar tomonidan tushuntirib berilishini tashkil etish orqali o'quvchilar faolligini oshirish mashqi.

Tanlov darsi — sinfdagi o'quvchilarning bir yoki bir nechta mavzu bo'yicha oldindan tayyorgarlik kurgan holdagi tanlovini tashkil etish, goliblarni aniqlash darsi.

Juftlikda ishlash (binar) dars — o'quvchilarning juft bo'lib, dars mavzusini birgalikda o'zlashtirishi yoki bir-birining bilimlarini mustaxkamlashi darsi. Bunda zarur bo'lganda juftliklar dars davomida turlicha uzgar-tirilishi mumkin.

Dialog darsi — o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish va uz fikrlarini bayon etish ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida dars mavzusini o'quvchilar bilan dialoglar tashkil etish orqali tushuntirish va mustaxkamlash mashqlaridan iborat.

«Aylana buylab mashq» darsi — o'quvchilarning navbat-ma-navbat ishtiroki asosida yangi mavzuni o'zlashtirish yoki o'tilgan darsni takrorlab, mustaxkamlash mashqlaridan iborat.

Innovasiyalar darsi — o'quv fani sohasidagi yoki maktab hayotiga tegishli yangiliklarni joriy qilish, shuning- O'quvchilarning ijodiy faoliyatlari natijalarini alda qo'llash bo'yicha taqlif va loyihalar bilan tanishirish darsi bo'lib, o'quvchilarning bilimlarini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'quvchilarni hamijodkorlikka o'rgatish, ularning o'qituvchi bilan bilan va o'zaro hamfikir, hammuallif bo'lishlariga erishish

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalaridan samarali foydalanishning o'ziga xos pedahohik, psixologik va uslubiy asoslari ishlab chiqilgan bo'lib, ular qo'yidagilar:

- tashkiliy pedagogic asoslari – o'quv reja, dastur, dars mavzusi, DTS talablari va ularga muvofiq darajada o'zlashtirilishi talab qilinadigan yangi bilim hajmi asosida o'quv mahg'uloti ishtirokchilarining hamkorlikda ishlash-lari uchun shart-sharoit imkoniyatlarni belgilash va amalga oshirish;

- psixologik asoslari-o'quvchilarning psixologik va hesh xususiyatlarini hisobga olish, mahg'ulotlarda har bir o'quvchi uchun qo'lay psixologik muhit yaratish, erkin mulokotni sifatli uyushtirishda dars mavzusi, mazmuni, qo'llanilayotgan tushunchalar, atamalar, ta'riflar, formulalar va boshqa shartlarning o'quvchilar uchun tushunarli bo'lishini ta'minlash;

— uslubiy asoslari-mahg'ulot uchun zarur vositalarni oldindan ishga tayyorlash, ularning talablar darajasida sifatli bo'lishini ta'minlash. Muloqot usullari hamda zamonavii axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni tashkil qilish va boshqalar.

Hamkorlikda o'qitish samaradorligini ta'minlovchi omillar:

- O'quvchilarning dars mazmuniga ijodiy yondashuvi;
- dars jarayonidagi axborotlarni tahlil va tanqid qilish, uz xulosalarini asoslash; bilimlarni yangi vaziyatlarda ijodiy qo'llash;
- amaliy topshiriqlar bajarish uchun vaqtni ko'prok ajratish;

- hamkorlikda o'qiyotgan o'quvchilarning bir-biriga muffakiyatga erishishlari uchun ko'maqlashuvi va boshqalar.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini takomillashtirishda katta imkoniyatlarga ega ekanligi ma'lum. Shu munosabat bilan mazkur unalishda tadqiqotlar olib borgan olimlardan ayrimlari

Hamkorlikda o'qitish jarayonining asosiy ishtirokchisi o'qituvchi xulq-atvori, fazilatlarining ta'sirini o'rganish natijasida qo'yidagi xulosalarga kelganlar:

Bolalarda kreativlik qobiliyatining rivojlanishida xulq-atvorinipg omili sifatida uning qo'yidagi fazilatlarini katta ta'sir ko'rsatadi, bular qo'yidagilar:

- ijodiy fikrlash;
- qadr-qimmatining tan olinishi;
- atrof-muhit ta'siriga bolalar sezgirligini rivojlantirishi;
- g'oyalar va obyektlarni erkin egallashga yo'naltirishi;
- ijodiy jarayonlar turrisida asoslangan axborotlar bera bilish ko'nikmasini shakllantirishi;
- tanqidni turri asoslab bera bilishni rivojlantirishi;
- o'zini xurmat qilishni ragbatlantirishi;
- qanday baxo olishdan kurkish xissiyotini jilovlashni o'rgatishi

Bolalarda kreativlik qobiliyatining rivojlanishida o'qituvchi xulq-atvorining qo'yidagi omillari o'quvchilardagi kreativlikka salbiy ta'sir etadi:

- avtoritar tartib, talablar urnatish;
- atrof-muhitning avtoritarligi;
- o'qituvchining kattikqo'lligi;
- ko'pol baholash;
- o'quvchi ustidan qo'lish;
- ma'lum yutuqqa erishish uchun qattiqqo'llikni ishlatish;
- shaxsga nisbatan dushmanlik va x.qlar

Dj.Gilford (1897-1976)-amerikalik psiholog ijodiy saloxiyat va ijodiy natijaviylikni qo'yidagi o'ziga xos parametrlar bilan harakterlaydi:

- fikrlar boyligi (bir vaqtning o'zida vujudga keladigan g'oyalar soni);

- fikrlar egiluvchanligi (bir royadan ikkinchi royaga utish tezligi);
- o'ziga xoslik (umumiy karashlardan farqlanib turadigan g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati);
- bilimga qiziquvchanlik, chanqoqlik (atrof-muhitdagi muammolarga hissiyotlilik)
- gipotezalar ishlab chiqish qobiliyati;
- irrelevantlik (ragbatlantirishdan ta'sirlanishiing mantiliy mustaqilligi);
- xayolchanlik (ragbatlantiruvchi sabab bilan undan ta'sirlanish orasida ma'lum mantiliy borliqlik bo'lgani \olda javobning reallikdan ajralganligp).

Gilford bularning barchasini qo'shib, «divergent fikrlash» (ijodiy fikrlash) degan umumiy nom bergan. U kreativlik xususiyati yuzasidan 6 ta gipotetik intellektual qobiliyatlarni belgilagan bo'lib, ular qo'yidagilar:

- muammoni aniqlash va qo'yish qobiliyati;
- ko'p miqdordagi g'oyalarni yaratish qobiliyati;
- semantiq tezkor egiluvchanlik - har xil goyalarni hosil qilish qobiliyati;
- originallik - o'zaro uzok tasavvurlarni, ko'tilmagan javoblarni, nostandart yechimlarni yaratish qobiliyati;
- obyektning zarur detallarni qo'shgan holda takomillashtirish qobiliyati;
- nostandart muammolarni yechish qobiliyati (semantiq egiluvchanlikni namoyon qilgan holda obyektga yangi belgi-larni ko'ra olish, yangicha foydalanishni topa olish).

Kreativ qobiliyatli insonlar, nokreativ insonlarga nisbatan — bir kator shaxsiy xususiyatlar: o'ziga ishonuv-chanliq tajovuzkorlik o'ziga bino qo'yish, ijtimoiy chegaralarni va begona fikrlarni tan olmaslik kabi xususiyatlari bilan farqlanib turadi.

Hamkorlikda ta'limning rasmiy, rasmiylashtirilmagan hamda norasmiy o'quv rejalar asosidagi o'ziga xos shakli sifatida «**Vakolatli ta'lim**» **texnologiyasini** kursatish mumkin. Bu texnologiya 1995 yilda AKShda «Ayollar yetakchiligi» deb nomlangan treninglardan boshlangan bo'lib, halkaro ta'lim texnologiyasi sifatida 1997 yildan boshlab Ukrainada shakllanib, sungra Ozarbayjon, Gro'ziya, Qozo-giston, Qirg'iziston, Litva, Moldova, Tojikiston, Uzbekistoiga tarqalgan. 2002 yilda Afg'oniston, Birma, Indoneziyada treninglar o'tkazilgan. Boshqa mamlakatlarda ham shakllantirish jarayonlari amalga oshirilmokda.

Bu ta'lim texnologiyasini hozirda mutaxassislar shunday ta'riflaydilar:

«Vakolatli ta'lim-genderlik adolati va zuravopliksiz munosabatlar asosidagi o'quv jarayoni bo'lib, bunda bevosita tajriba orqali ta'lim olish yo'li ning o'z-o'zini tashkil qilish ko'nikmalarini olish mumkin.

Vakolatlash pedagogikasi ta'lim dasturlarining boshqa turlari bilan ta'limga nisbatan umumiy yondashuvga ega. O'zaro faoliyatda ular bir-birini boyitadi va kuchaytiradi.

Vakolatlash ta'limini qo'yidagicha joriy qilish mumkin:

- rasmiy o'quv reja (ayrim o'quv fani, integrasiyaashtirilgan yondashuvlar yoki mavzular sifatida);
- rasmiylashtirilmagan o'quv reja (maktab tomonidan tashkil qilingan va rasmiy reja bilan bog'langan sinfdan yoki maktabdan tashkari ish);
- norasmiy o'quv reja (ko'tilmagan mahg'ulotlar tashkil qilish yoki aloxida reja orqali joriy qilish).

Mahg'ulotlar maxsus tayyorgarlik kurgan trenerlar tomonidan treninglar shaklida o'tkaziladi. Bunda trener deb ma'lum yo'nalishda ta'lim olish, mashqlar bajarish buyicha trening mahg'ulotlarini olib borish (rahbarlik qilish) uchun maxsus tayyorgarlikka ega mutaxassisni aytiladi. **Trening** deb esa ma'lum yo'nalishda ta'lim olish, mashqlar bajarish bo'yicha trenerlar tomonidan (rahbar-ligida) o'tkaziladigan mashrulotlarni aytiladi.

Maktabdagi metodik faoliyat jarayonida har bir o'qituvchi ayrim turdagi hamkorlikda o'qitish mahg'uloti o'quv materiallarini amalda qo'llash uchun tayyorlashini tashkil qilinadi. O'qituvchilar o'z mutaxassislik fanlari bo'yicha o'zlari tanlagan mavzudagi darsni eng maqsadga muvofiq hamkorlikda o'qitish turlaridan foydalanib o'tkazish yuzasidan dars ishlanmasi tayyorlaydilar va uning asosida metodika kengashida shu mahg'ulotni bayon qilib beradilar va tegishli muxokama o'tkaziladi.

II.2. Mehnat ta'limi darolarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini qo'llash metodikasi.

An'anaviy ta'limda o'qituvchi pedagogik jarayonning subyekti, o'quvchi esa obyekt deb qaraladi. Hamkorlik pedagogikasida esa o'quvchi o'z o'quv faoliyatining subyekti sifatida qaraladi. Bunda o'qituvchi va o'quvchi pedagogik jarayonning subyektlari sifatida tenglashib, hamkorlik pedagogikasi jarayoni hosil bo'ladi. Ular o'zaro hamkor, hamdo'st, hamijodkor, hamishtirokchi, hamdard, hamboshqaruvchi bo'ladilar.

Hamkorlik munosabatlari o'qituvchilar orasida, ma'muriyat bilan o'quvchilar va o'qituvchilar tashkilotlari bilan, rahbarlar, ota-onalar, jamoatchilik orasida ham urnatiladi.

Hamkorlik pedagogikasi o'quvchining ta'lim-tarbiya olish motivlarini rivojlantirib borish orqali hamda o'quv-tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish tamoyil-larini amalga tatbiq qilgan holda yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Hamkorlikda o'qitish qo'yidagi natijalarga erishish imkonini beradi:

—o'quvchining urganish jarayonini boyitadi;

—o'quvchilarga ular o'rtasida tassim qilinib, o'zlashtirilgan kognitiv axborotlar tuplamini beradi;

—o'quvchilarda materialni urganishga ishtiyok uygotadi;

—o'quvchilarning uz shaxsiy bilim va dunyoqarashlarini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi;

—axborotlarni ikki tomonlama almashish samaradorligini oshiradi;

—o'quvchilarga mustaqil hayotga tayyorlanishlari uchuy zarur bilimlarni beradi;

— turli xil madaniyat va ijtimoiy-iqtisodiy guruhlar o'rtasida ijobiy o'zaro munosabatlarni oldinga suradi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasiga asoslaigan mashg'ulotlarni o'ziga xos turlarga ajratish va ularni amalda qo'llash tizimi mavjud bo'lib, kuyida shu mahg'ulotlardan ayrim namunalarni ko'rsatib utamiz:

uch poronali intervyu;

davra suxbati;
ruyxat tuzish;
muammolar yechishni tashkil qilish;
bir daqiqalik ishlar;
juftlik izoxlari;
muammoni junatish;
baholash chizigi;
kam uchraydigan birlik
jamo'a kutuvi;
ikki qismli kundaliq
o'zaro savol yo'llash.

Bu mahg'ulot turlarining ko'pida o'quvchilarni kichiq guruhlariga bo'lish, ularga rollar va vazifalar taksim qilish ko'zda tutiladi. Bunda qo'yidagilarni hisobga olinadi.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyalari pedarogik jarayonini takomillashtirish va uni o'quvchi shaxsiga yo'naltirishga asoslangan. Bu texnologiyalar ijodkor shaxsni aqldantirishga yo'naltirilgan ijodiy muhitni yaratish, lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Hamkorlikda o'qitish mashrulotlarining asosiy jarayonlari: hamkorlikda fikr almashish, suxbat, tahlil, munozara, muzokara, amaliy vazifalar bajarish, biror narsani kurish, yasash, masalalar yechish va boshqalarni uz ichiga oladi.

Hamkorlikda o'qitish mahg'ulotlarini tashkil qilishda: o'qituvchi-sinf, o'qituvchi-kichiq guruh. o'qituvchi-katta guruh, o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchi (juftlikda ishlash), kichiq guruh-kichiq guruh- kichiq guruh-sinf va boshqa tashkiliy shakllar qo'llaniladi.

Hamkorlikda o'qitish-bu o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar guruhi, yakka o'quvchi hamda butun sinf bilan o'zaro samarali hamkorlikni tashkil qilishi bilan birgalikda, uquvchilarning ham o'zaro qo'llab-kuvvatlovchi hamkorligini amalga oshirishdagi instruktaj va inter-faol jarayonlarni ifodalovchi ommalashgan

iboradir. O'quvchilar hamkorlikda akademik topshiriqlar ustida, kichiq guruhlarda ishlashadi va uzlariga hamda uz guruhlaridagi o'rtoqlariga birgalikda yordam berishadi.

Umuman, hamkorlikda o'qitish metodlari qo'yidagi beshta xususiyatga ega:

1. O'quvchilar birgalikda, umumiy topshiriq yoki o'qitilayotgan faoliyat ustida ishlashadi, bu guruhiy ish orqali yaxshi o'zlashtiriladi.

2. O'quvchilar 2-5 a'zodan iborat tarkibda kichiq guruhlarda birgalikda ishlashadi.

3. O'quvchilar umumiy vazifalarning yechimini topishga erishish yoki urganish faoliyatini amalga oshirish uchun guruh tomonidan ishlab chiqilgan hamda ijtimoiy kabul qilinadigan tanqulq-atvor mezonlariga rioya qilishadi.

4. O'quvchilar ijobiy va mustaqil bo'lishadi. Umumiy vazifalarning yechimini topishga erishish yoki urganish faoliyati bo'yicha ishlarni tashkil etish, o'quvchilarning bir-birlariga kumaqlashishlari talab etilishini qisobga olgan holla to'zilgan bo'ladi.

5. O'quvchilar uz ishlari iatijasiga yoki boshqacha ayt-ganda, o'qishga, ta'lim olishga, shaxsan mas'uliyatli va javobgardirdar.

MEHNAT TALIMI FANIDAN DAVLAT TALIM STANDARTI

O'quvchilar mehnat ta'limi faniga oid quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari shart:

Mehnat jarayoni haqida dunyoqarashga ega bo'lish;

umummehnat bilim, ko'nikma va malakalariga ega bo'lish;

kasb-hunarlar haqida umumiy tasavvurga ega bo'lish;

xalq xo'jaligi, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalari to'g'risida bilimlarga egabo'lish;

turli materiallarga boshlang'ich badiiy ishlov berish ko'nikmalariga ega bo'lish;

milliy mehnat o'xshashlari, urf-odatlarini bilish;

buyumni texnologik xaritasini tayyorlash ko'nikmalariga ega bo'lish;

Mazkur Davlat ta'lim standartida umumiy o'rta ta'lim maktablarida mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo'naltirishning tayanch mazmuni hamda maktabni bitirgan

o'quvchilarning mehnat va kasb tanlashga tayyorgarlik darajasining me'yorlari ifodalanadi.

Ushbu standart umumiy o' rta ta' lim maktablari uchun mehnat ta' limi fanidan o'quv dasturi, darslik, qo'llanma va boshqa rasmiy me'yoriy materiallarni ishlab chiqish, o'quv-tarbiyajarayonini tashkil etish hamda ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun asos sifatida xizmat qiladigan me'yoriy hujjatdir.

I. Mehnat talimining maqsadi va vazifalari Mehnat ta'limining maqsadi

o'quvchilarni aqliy vajismoniy mehnat turlari, jarayonlari hamda kasblar bilan tanishtirish, ularda dastlabki mehnat ko'nikmalari va malakalarini. mehnatga qiziqish hamda mehnatsevarlikni shakllantirish, ularni mehnat va kasblarni qadrlashga, ularning ahamiyatini tushunishga o'rgatish, ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlash orqali kasbgacha tayyorgarliklarini amalga oshirish hamda jamiyat va shaxs farovonligi yo'lida mehnat faoliyatiga qo'shilishlariga imkon beruvchi shaxsiy sifat va tafakkurlarini rivojlantirishdan iborat. **Mehnat ta'limining vazifalari:** turli ishlab chiqarish sohalari mazmuniga taalluqli dastlabki ma'lumotlarni o'rgatish, o'lchash-

tekshirish asboblaridan, ma'lumot manbalaridan foydalana olish, mehnat amaliyotlarini bajarish, erishilgan mehnat natijalarni belgilangan talablar bilan taqqoslash orqali xulosa chiqarishga o'rgatish;

xalq xo'jaligining turli sohaslarida ishlatiladigan texnika va texnologiyalar to'g'risida bilimlar berish, inson faoliyatining turli sohalari bilan amaliy mehnat orqali yaqinroq tanishishlariga imkon yaratish;

mexanizatsiyalashtirilgan va elektrlashtirilgan vositalar bilan ishlashni, texnologik bilim va malakalarni, mehnat qonunchiligi, xavfsizlik texnikasi, sanitariya-gigiyena qoidalari asoslarini;

o'quvchilarni bozoriqtisodiyotiqonuniyatlari **talablari** asosidasiyatli, raqobatbardosh iste'mol mollari, mehnat mahsulotlari yetishtirish va yetishtirilgan mahsulotlarni iste'molchilarga yetkazish vositalarini o'rgatish, ish boshqaruv (menejment) unsurlari, homiylik. ish bilarmonlik sifatlarini shakllantirish va rivojlantirib borish;

o'quvchilarni bilimga intilish va mehnatga muhabbat, mehnat kishisiga nisbatan hurmat hissini singdirish, ularni jamoatchilik, Vatanga sadoqat **ruhida tarbiyalash**;
xalq hunarmandchiligi kasblarini o'rgatish orqali xalqning milliy ruhini, yashash tarzini, ao'analarini tiklash va rivojlantirish. Milliy qadriyatlar, tarixiy yodgorliklar, xalq ustalarining boy merosini o'rgatish, ulardan o'z amaliy faoliyatlarida foydalanish ko'nikmalarini mustahkamlash;
yangi ishlab chiqarish va axborot texnologiyalari, yangi texnika, jihozlarning qo'llanilishi sohalarini zamonaviy talablar darajasida hamda jahon tajribalariga mos holda o'rganishlarini ta'minlash;
turli sohalarga oid kasbiy faoliyat turlarida qo'llaniladigan asbob-uskunalar, jihozlar, moslamalardan foydalanishni o'rgatish;
o'quvchilarda umummeftmat ko'nikma va malakalarini shakllantirish, ularning qiziqishi, qobiliyati, kasbiy moyilliklariga ko'ra, kasb-hunar turlarini tanlashga asos bo'ladigan sifatlarni, umummehnat madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish.

8-sinf

"Texnologiya va dizayn" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi bilimlarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: hunarmandlarning bozor munosabatlari asosidagi faoliyatlarini, uyushmalari va uning istiqbollarini, xalq hunarmandchiligi bo'yicha ko'rgazma va tanlovlarni tashkil qilish va ishtirokchilarni tanlash qoidalarini, xalq hunarmandchiligini tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini bilish.

Ishlab chiqarish asoslari: O'zbekistondagi ishlab chiqarish turlarini, O'zbekiston xalq xo'jaligida sanoat va qurilishda moddiy ishlab chiqarish asoslari va uning tarkibi, o'zaro munosabati, bir-biriga bog'liqligini, texnologik jarayon haqida asosiy tushunchani, yangi texnika va ilg'or texnologiya, uning ifodalaniishi, mehnat predmetiga mexanik ta'sir etish (materiallarni kesish, qirqish, birlashtirish, payvandlash va h.k.) orqali amalga oshiriladigan texnologik jarayonlar; ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan kimyoviy va fizik-texnologik jarayonlarni, fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish omillari va istiqbolini,

kadrlarni tayyorlash. malakasini oshirish yo'nalishlari, tartibi va standartlarini, mulkchilik turlari, marketing va menejment faoliyatining rivojlanishini bilish; sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlash. unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslashni **bilish**.

Kasb tanlashga yo'llash: kasblar tasnifini, kasblarda mehnat turlarining (odam-tabiat, odam-texnika, odam-odam, odam-belgili tizim, odam-badiiy obraz) ta'rifini, kasb-hunar egallashda inson salomatligiga qo'yilgan talablarni, o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari yo'nalishlari, ularning bir-biridan farqi, umumiy tomonlarini, o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini bilish.

"Texnologiya va dizayn" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: xalq hunarmandchiligining tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlashda ish usullarini qo'llay olish.

Ishlab chiqarish asoslari: sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlay olish va unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslay olish.

Kasb tanlashga yo'llash: o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari yo'nalishda, ularning bir-biridan farqi, umumiy tomonlarini, o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini qo'llay olish.

"Texnologiya va dizayn" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: xalq hunarmandchiligining tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini bajarish.

Ishlab chiqarish asoslari: sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini tayyorlash.

Kasb tanlashga yo'llash: o'zbekistonda uzluksiz ta'im tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning yo'nalishini va o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimiga amal qilish.

"Servis xizmati" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi bilimlarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: hunarmandlarning bozor munosabatlari asosidagi faoliyatlarini, uyushmalari va uning istiqbollarini, xalq hunarmandchiligi bo'yicha ko'rgazma va tanlovlarni tashkil qilish va ishtirokchilarni tanlash qoidalarini, xalq hunarmandchiligining tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini bilish.

Ishlab chiqarish asoslari: O'zbekistondagi ishlab chiqarish turlarini. O'zbekiston xalq xo'jaligida sanoat va qurilishda moddiy ishlab chiqarish asoslari va uning tarkibi. o'zaro munosabati, bir-biriga bog'liqligini, texnologik jarayon haqida asosiy tushunchani, yangi texnika va ilg'or texnologiya. uning ifodalanishi, mehnat predmetiga mexanik ta'sir etish (gazlamalarning olinishi, ularni bichish-tikish, pardoqlash, mahsulotlarga birinchi va ikkinchi ishlov berish, yarim fabrikatlar va h.k.) orqali amalga oshiriladigan texnologik jarayonlar; ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan kimyoviy va fizik-texnologik jarayonlarni, fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish omillari va istiqbolini, kadrlarni tayyorlash, malakasini oshirish yo'nalishlari, tartibi va standartlarini, mulkchilik sharoitlari, marketing va menejment faoliyatining rivojlanishini bilish; sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlash, unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslashni bilish.

Kasb tanlashga yo'llash: kasblar tasnifini, kasblarda mehnat turlarining (odam-tabiat, odam-texnika, odam-odam, odam-belgili tizim, odam-badiiy obraz) ta'rifini, kasb-hunar egallashda inson salomatligiga qo'yilgan talablarni, o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning yo'nalishi, ularning bir-biridan farqi, umumiy tomonlarini, o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini bilish.

"Servis xizmati" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: xalq hunarmandchiligining lanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini bajara olish.

Ishlab chiqarish asoslari: yo'nalish asosida sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlash, unda qo'llanilgan xom ashyo. ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslay olish.

Kasb tanlashga yo'llash: O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejarining yo'nalishi, ularning bir-biridan farqi, umumiy tomonlarini. o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini qo'llay olish.

"Servis xizmati" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Xalq hunarmandchiligi texnologiyasi: xalq hunarmandchiligining tanlangan yo'nalishi bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini bajarish.

Ishlab chiqarish asoslari: yo'nalish asosida sanoat miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini tayyorlash.

Kasb tanlashga yo'llash: o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylarva kasb-hunar kollejarining yo'nalishlarini, o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimiga amal qilish.

"Qishloq xo'jaligi asoslari" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi bilimlarga ega bo'lishlari kerak: o'zbekiston xalq xo'jaligi va ishlab chiqarish turlarini; o'zbekiston qishloq xo'jaligida moddiy ishlab chiqarish asoslari va uning tarkibi, o'zaro munosabati, bir-biriga bog'liqligini; dehqonchilik va chorvachilik sohasidagi bozor munosabatlariga asoslangan faoliyat turlari va ularning istiqbollari; texnologik jarayon haqida asosiy tushunchani; yangi texnika va ilg'or texnologiya, uning ifodalanilishini; agrotexnika, mexanizatsiya, yarim

avtomatlar va h.k. orqali amalga oshiriladigan texnologik jarayonlarni; ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan kimyoviy va fizik-texnologik jarayonlarni; fan-texnika taraqqiyotini jadallashtirish omillari va istiqbolini; ekin yetishtiriladigan issiqxonalar tuzilishi, ularda yetishtiriladigan ekin turlarini; issiqxonalarda ekin yetishtirish texnologiyasini; dehqonchilik va chorvachilik bo'yicha ko'rgazma va tanlovlarni tashkil qilish va ishtirokchilarni tanlash qoidalarini; kadrlarni tayyorlash, malakasini oshirish yo'nalishlari, tartibi va standartlarini; mulkchilik turlari, marketing va menejment faoliyatining rivojlanishini bilish.

Kasb tanlashga yo'llash: kasblar tasnifini. kasblarda mehnat turlarining (odam-tabiat, odam-texnika, odam-odam, odam-belgili tizim, odam-badiiy obraz) to'rifini, kasb-hunar egallashda inson salomalligiga qo'yilgan talablarni, o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarining yo'nalishlari, ularning bir-biridan farqi, umumiy tomonlarini, o'quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish tizimini bilish.

"Qishloq xo'jaligi asoslari" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak:

Ishlab chiqarish asoslari: issiqxona maketini tayyorlay olish. unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslay olish; issiqxona yoki boshqa turdagi yopiq xonalarda mahsulot (ko'chatlar, ko'katlar, gulciilik, bodring, pomidor, limon va h.k.) yetishtira olish. Dehqonchilik va chorvachilik yo'nalishlari bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg'unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini egallay olish. Qishloq xo'jalik miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlash, unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslay olish.

Kasb tanlashga yo'llash: o'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini. akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarining yo'nalishlarini, ularning bir-biridan farqini ajarata olish.

"Qishloq xo'jaligi asoslari" yo'nalishi bo'yicha o'quvchilar quyidagi malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Ishlab chiqarish asoslari: issiqxona maketini tayyorlash, unda

qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslash; issiqxona yoki boshqa lurdagi yopiq xonalarda mahsulot (ko'chatlar, ko'katlar. gulchilik, bodring, pomidor, limon va h.k.) yetishtirish. Dehqonchilik va chorvachilik yo'nalishlari bo'yicha zamonaviy dizayn talablari bilan uyg' unlashtirilgan mahsulot tayyorlash ish usullarini egallash. Qishloq xo'jalik miqyosida ko'p seriyali ishlab chiqarish uchun tavsiya etish mumkin bo'lgan mahsulot namunasini (maketi, modeli) tayyorlash, unda qo'llanilgan xom ashyo, ijodiy g'oya va dizayn yechimlarini asoslay olish.

Kasb tanlashga yo'llash: O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimini, akademik litseylar va kasb-hunar kollejarining yo'nalishlari, ularni bir-biridan farqlash.

chanqog'ini qondirgan yo'lovchi kabi u ham qalbidagi chanqoqlikni qondirgandek sezadi.

U Qo'qondagi ta'ssurolar sabab halovatini yo'qotadi, endi uni qo'lidan qog'oz, qalar tushmaydigan bo'lib qoladi. Ona tabiatdan jo'shgan murg'ak qalbni, Moniy va Kamoliddin Behzodlar san'atiga, milliy san'atimiz farzandidagi qiziqishni sezgan volidai muhtaramasi Buvixon aya Asqarbekni Yangiqo'rg'on tumanining Iskovot qishlog'idagi qo'li gul, mohir naqqosh Javlonbek Jamolovga shogirdlikka olib boradi. Asqarbek juda tez fursatda ustasidan amaliy san'atning ilk saboqlarini olib, boshqa shogirdlaridan tubdan farq qilib qoladi. Javlon aka chizgan naqshlarga pardozi berib, siyohqalam bilan bajariladigan ishlarni binoyidek uddalaydigan bo'ldi. Shogirdidagi didni, ihtiyorni ko'rgan ustoz Asqarbekni Toshkentga borib o'qishni davom ettirishi kerakliyini

X U L O S A

Pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish hamda bevosita olib borilgan kuzatishimizga asosan biz malakaviy bitiruv iashini yozish davomida qo'yidagi xulosaga keldik.

Bitiruv ishimizni 1-bobida asosan ta'lim jarayonini tashkil etishda innovatsion texnologiyalarni ahamiyati dolzarbligi, va uning afzalliklari va kamchiliklarga e'tibor qaratildi, va shu sohada mualliflar tomonidan ishlangan manba'lar tahlil etildi.

Bitiruv ishimizni 2-bobida asosan mehnat ta'lim darslarini hamkorlikda ishlash texnologiyasida faodalanadigan usullarini tasnifi va ularning qo'llanilishi haqida aytib o'tilgan. Hamkorlikda ishlash mahg'ulotlarni yuqorida qisqacha bayon qilingan omillarni hisobga olgan holda tashkil qilish va olib borish bu mahg'ulotlarning sifati va samaradorligini yanada oshirishga yordam beradi.

Hamkorlikda ishlash texnologiyasi ta'lim jarayonida bir vaqtda bir nechta masalani hal etish imkoniyatini beradi. Bulardan asosiysi-o'quvchilarning muloqot olib borish bo'yicha ko'nikma va malakalarini rivojlantiradi, o'quvchilar orasida emosional aloqalar urnatilishiga yordam beradi, ularni jamoa tarkibida ishlashga, uz o'rtoqlarining fikrini tinglashga o'rgatish orqali tarbiyaviy vazifalarning bajarilishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, amaliyotdan ma'lum bo'lishicha, dars jarayonida interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning asabiy zuriqishlarini bartaraf qiladi, ular faoliyaining shaklini almashtirib turish, diqqatlarini dars mavzusining asosiy masalalariga jalb qilish imkoniyatini beradi.

Maktabda metodik faoliyatning hozirgi dolzarb vazifalaridan biri har bir o'qituvchi ayrim turdagi hamkorlikda ishlash mahg'ulot uquv materallarini amalda qo'llash uchun tayyorashini tashkil qilish xisoblanadi. Bunda o'qituvchilar uz mutaxassislik fanlari

bo'yicha o'zlari tanlagan mavzudagi darslarni eng maqsadga muvofiq interfaol usullardan foydalanib o'tkazish yuzasidan dars ishlanmalari tayyorlaidilar va uning asosida metod birlashma majlisida shu mahg'ulotni qisqa bayon qilib beradilar va tegishli muhokama o'tkaziladi.

Hamkorlikda ishlash texnologiyalarning afzalligini konferensiya darsida ham guvohi bo'ldik. Talabalar o'zlarini erkin tutishlari har bir kasb- hunar haqida fikrlarini bildirishlari, naqqoshlik kasbi haqida ma'lumotlar to'plashlari fikrimizning dalili bo'ldi.

Shuni xulosa qilib aytish mumkinki mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda ishlash texnologiyalardan kengroq foydalansak jamiyatda etuk, barkamol, hayotda o'z o'rnini topa oladigan mustaqil fikrlovchi, har bir muammo yuzasidan tog'ri xulosa chiqara oladiganshaxsni tarbiyalab bergan bo'lar edik.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.; "O'zbekiston" 1998.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. T.; "Sharq" 1999.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. T. 2008.
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi, qonuni. T.; "Sharq" 1997.
5. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" T.; "Sharq" 1997.
6. Uzviylashtirilgan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. T. 2010
7. N.S. Sayidaxmedov. Yangi pedagogik texnologiyalar. T., Moliya, 2003.
8. O'.Q. Tolibov,.. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent, 2006
9. N.E. Shurkova Pedagogicheskaya texnologiya. Moskva. Pedagogicheskogo obshchestvo Rossii. 2002.
10. J.G'. Yo'ldoshev,.. Pedagogik texnologiya asoslari. T. O'qituvchi, 2004.
11. J.G'. Yo'ldoshev,.. Pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. T. 2008.
12. «Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari» mavzusidagi seminar materiallari. Toshkent, 2002
13. Uzviylashtirilgan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Toshkent 2010.
14. www.newhorizons.org. Ta'limning yangi ufuqlari.
15. www.rhecherswithoutborders.org. Chegarasiz o'qituvchilar.
16. www.thelearningweb.net. Ta'lim tarmog'i.

MUNDARIJA

Kirish

I-bob. Ta'lim darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati.....

I.1. Mehnat ta'limi darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi.....

I.2. Mehnat ta'limi darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalarning afzalliklari va kamchiliklari.....

II-bob. Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini qo'llash metodikasi.....

II.1 Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini bosqichlari va vazifalari.....

II.2. Mehnat ta'limi darslarida hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini qo'llash metodikasi.....

X U L O S A

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati